

גליון באר הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

יום כיפור

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון באר האמונה
Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישורים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2024

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת האזינו - עשי"ת - יוה"כ

אמונה ובטחון

אבינו אב הרחמן - קרואים בנים ד

עשרת ימי תשובה

קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התפילות ביותר בימים אלו ו

שערי שמים פתוחין - עזר וסיוע משמים לתשובה בימים אלו ח

ימי תשובה - החיוב והזכות בעשיית התשובה בימים אלו יא

עד ה' אלוקיך - גדולה תשובה יב

יעזוב רשע דרכו - עיקר התשובה בקבלה על העתיד יג

מלך אוהב צדקה - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו טז

יום הכיפורים

לפני ה' - יטהר עצמו לקראת היום הגדול והנורא יט

עד שירצה את חברו - פיוס וריצוי בערב יוה"כ, וזהירות יתירה מן הכעס והמחלוקת יט

כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בערב יוה"כ"פ כב

אשריכם ישראל - יום שמחה לעילא ולתתא כג

כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יוה"כ"פ כה

לפני ה' תטהרו - טהרת היום כז

והיה לפנות ערב - בשגב זמן כניסת יום הכיפורים כט

סדר וידוי - מודה ועוזב ירוחם ל

תענו את נפשותיכם - סגולת התענית לא

בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה לב

ימי הכנה לסוכות

אם אתה משמח את שלי - להיות טוב ומיטיב כהכנה ליו"ט לג

ספח"ק בת עין

אכילה בתשיעי בקדושה מתוך זכירה שעומד לקראת יוה"כ, אכילה כזאת נחשבת בעצמה כתענית

דרשו רז"ל (יומא פא:): כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, פירש רש"י שיאכל בתשיעי כדי שיהיה לו כח להתענות בעשירי. פירוש, כאשר הוא זוכר בשעת אכילתו איך שהוא צריך לעמוד ולהתפלל לפני ה' ביום הגדול והנורא, בודאי אינו ממלא תאוותו באכילה, רק כדי לחזק גופו לעבודתו ית', ואז הוא בבחינת פנים בפנים, ומעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי, כי גם בשעת אכילתו היתה דעתו על התענית וקדושת היום.

וזוהו 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב' (ויקרא כג לב) פירוש בדבר שנקרא ערב היינו בחינת אכילה, שתאכלו בכונה כנ"ל. יהי רצון שנזכה לבחינה זאת, אמן כן יהי רצון.

(בת עין, שבת תשובה האזינו ד"ה זהו שדרשו)

פרשת האזינו

אבינו אב הרחמן - קרואים בנים

בפרשתן (לב כ) 'בנים לא אמון במ', איתא בגמ' (קידושין לו.) שמכאן למד רבי מאיר ש'בין כך ובין קרואים בנים', ר"ל שאף אם ח"ו אין ישראל עושים רצונו של המקום ב"ה עדיין אהבתו עליהם כרחם אב על בנים, והוכיח זאת מלשון הכתוב 'בנים לא אמון במ', שגם אם לא אמון במ עדיין קראם בשם החיבה בנים".

ובאמת, אין לך חיזוק גדול יותר מדברים אלו שהם קילורין לעיניים וטללי תחייה לכל אחד באשר הוא, למען דעת כי גם מי שהרחיק לבת ח"ו, עדיין אבינו שבשמים אוהב אותו ורוצה בקרבתו, מסייע לו לשוב אליה, ותמיד שומע תפילתו.

וביותר נגלית אהבת ה' לבניו בימים אלו של עשרת ימי תשובה, וכדברים המתוקים לחיך שכתב הגה"ק הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש דרוש

ה) לבאר הא דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני רמז תתקס"ד) על מה שנאמר (להלן לג כח) 'וישכון ישראל במח בדד', שהכוונה היא על מה שאמר בלעם 'הן עם לבדד ישכון' (במדבר כג ט), והדברים צריכים ביאור, שמה העניין כאותו שאמר בלעם. ומקדים לבאר כי הנה בשעה שנברא אדם הראשון נתקנאו בו כל המלאכים וקטרגו עליו 'מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו' (תהלים ח ה), עד שנתבאר בזוה"ק (ח"א כח.) על הכתוב (בראשית ב כ) 'ולאדם לא מצא עזר כנגדו' - שלא נמצא מי שיעזור לאדם כי פָּלְהוּ פְּנֵגְדוֹ, כולם היו כנגדו על ידי שקטרגו עליו. וזכרון ליום ראשון ייסד הקב"ה שבכל שנה ושנה בראש השנה הוא יום הדין שכל מלאכים מקטרגים על ישראל שהם תכלית אדם, ועיקר הקטרוג הוא כביכול על השי"ת בעצמו, כי בכל צרתנו לו צר והוא חפץ בטובתנו, וזהו שנאמר 'ויהי היום ויבואו בני האלהים להתייצב על ה'', ודרשו בזוה"ק ש'היום' הוא יומא

א. דבר נורא אמרו בזה, שהרי אמרו בגמ' (שבת י:) 'לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת (כלומר, אותה כתונת פסים) שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים', והרי הקב"ה מקיים כל התורה כולה, ואף הוא אינו משנה בן בין הבנים...

איתא במשנה (אבות ג יד) 'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד א) בנים אתם לה' אלוהיכם'. והתמיהה ידועה, שלכאורה נראה כפל הלשון, ומה בין חביבין לחיבה יתירה, וכן קשה מדוע הביא את הראיה מהפסוק רק כלפי מה שאמר 'חיבה יתירה'. ושמעתי לבאר באופן נפלא, כי מתחילה אמרו חביבין ישראל שהקב"ה מתייחס ומתנהג עימם כרחם אב על בנים, הוסיף התנא לומר חיבה יתרה נודעת להם, ר"ל, שלרוב חיבתו של הקב"ה לישראל הודיע להם מעלה זו (ולא הסתיר זאת מהם), וזהו שהביא ראיה ממאמר הכתוב בנים אתם לה' אלוהיכם, שנאמר זאת לבני ישראל שידעו כי הם 'בנים', ויתבוננו בכוחות העצומים שנמסרו לידיהם, ולא יהיה ח"ו 'בנים לא אמון' בעצמם...

וכך פירש הרה"ק ה'נחל יצחק' מזוטשקא זי"ע בלשון הכתוב בפרשתן (לב ה) 'שחת לו לא בניו מומם', שמי ששיחת וחטא ר"ל וחושב שכבר אבדה תקוותו והוא לא בניו - ששוב אינו נחשב כ'בן' לאבינו שבשמים, הרי הא גופא היא מומם והחטא הגדול ביותר....

ב. רמז נפלא כתב הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (בן יהודע שם) לפרש בלשון הכתוב (משלי ד כ) 'בְּנֵי לְדָבָרִי הִקְשִׁיבָה לְאִמְרֵי הַט אֲזַנְךָ', כי הנה 'לאמרי' אותיות 'למאיר', ואמר הכתוב הט אֲזַנְךָ למאיר, ר"ל לסברת רבי מאיר הסובר שבין כך ובין קרואים בנים ובוזה אל תתיימש מן הרחמים. והוסיף לבאר בזה הטעם שנקבר רבי מאיר מעומד (כמו שכתב מהרח"ו בשער הגלגולים), והיינו מפני שבסברתו נעשה עמידה לישראל לעולם, דאין נופלים אפילו כשאין עושין רצונו של מקום. ג. ומן העניין להביא את דברי ה'טור' (או"ח קטו) בביאור נוסח התפילה 'השיבנו אבינו לתורתך', אחרי שבני ישראל בניו של מקום הם ככתוב (לעיל יד א) 'בנים אתם לה' אלוהיכם', והרי האב חייב ללמד את בנו תורה (קידושין ל.) על כן מבקשים השיבנו אבינו לתורתך.

עור כנגדו, שכולם מקטרגים עליהם, אך מכל מקום וישכון ישראל בטח.

והדברים נוראים למתבונן בהם, שהרי לא היה גילוי אהבת ה' לישראל כמו באותם הימים שחשב בלעם לקלל את ישראל, שעל כך אמר הנביא (מיכה ו ה) 'עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מואב וכו' למען דעת צדקות ה'', וכדאיתא בגמ' (ברכות ז) אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה לישראל, דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא בעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי בעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריר ופליט', ועניין זה מתחדש בכל שנה ושנה בימים האלו של עשי"ת, שאף שהקב"ה כביכול כועס בכל יום, וכדכתיב (תהלים ז יב) 'א-ל זועם בכל יום', אך ימים אלו שאני, הם ימי חפץ ימי רחמים כי אין בהם זעם כלל וחסד א-ל כל היום, וכל זאת לגודל אהבתו ית' שלא להפר את הברית והקשר האמין אשר כרת עמנו, ואף אם 'לא נמצא עור כנגדו'.

לאידך גיסא, הרבה יש לנו להתבונן בזה ולהבין כי 'מחייב' גדול יש בזה שאנו נקראים בנים למקום, ולא להסית דעת מכך שאבינו שבשמים רוצה 'להתוועד' עמנו, וכל תשוקתו היא שנתקרב אליו¹, ובפירוש הוא מבקש מאתנו ומתחנן לפנינו כביכול - שובו אלי ואשובה אליכם.

הראש השנה, ועל ה' דייקא, כי הקטרוג על ישראל ממש כביכול על ה' כי חפץ טובתינו ובצרתנו לו צר'.

ומאריך שם עוד בזה"ל, וכל מגמתם לקטרג שה' יפר בריתו ויבטל הקשר האמין אשר כרת אתנו, למען אשר לא הלכנו בתורתו והפרנו בריתו וכהנה יתר קטרוגים ושנאה מעוררת מדנים להפר הברית ולבטל ולנתק הקשר החזק ואמין בינינו לבין הקב"ה, וזהו 'ננתקה את מוסרותינו ונשליכה ממנו עבותינו' (תהלים ב ג) היינו הברית והקשר שיש בין ישראל להקב"ה, עכ"ל.

ואכן לאדם לא מצא עור כנגדו, כי אדם הראשון חטא באותו היום שנברא, 'עד שימים אלו כפי הראוי היו להיות ימי זעם וחימה, וימים אלו חשב בלעם הרשע לקלל ישראל בהם, כי חשב ימים אלו לזה עלולים מסוגלים ותחול ח"ו קללתו, אמנם ה' הפיר עצתו שלא כעס כלל בימים אלו. ולכך הושם לחוק כי בימים אלו אין הקב"ה כועס כאשר היה בימי בלעם ולכך הם ימי חפץ ימי רחמים כי אין בהם זעם כלל וחסד א-ל כל היום'. ובוה מתבאר מה שאמרו במדרש וישכון ישראל בטח בדר שהכוונה היא על מה שאמר בלעם הן עם לבדד ישכון, כי אף שבני ישראל הם 'לבדד' ולא מצא

ד. 'מעשה' היה בבחור ששמו יענקלה... אשר היה אוהב 'לחגוג' כציפור דרור... על כן בהתקרב ל"ג בעומר תשפ"א אשר חל באותה שנה ביום חמישי בלילה חשש האב שמא יסע ה'תכשיט' שלו לאתרא קדישא מירון וישאר שם גם בשב"ק בלי שום פיקוח והשגחה, על כן כבר מחג הפסח החל האב להזהירו נמרצות שבשנה זו בל"ג בעומר לא יעלה למירון, ביום חמישי התקשר יענקלה לאביו וסיפר לו שהיות ונערכים בישיבה לערוך הילולת רשב"י בשירות זמירות ותשבחות בראשות ה'משגיח' שליט"א כל אותו הלילה עד שיגיע זמן קריאת שמע של שחרית... על כן ישוב אל הבית רק ביום שישי לקראת כניסת השבת, נענה לו אביו, אם הנכם שוהים בישיבה בראשות המשגיח מה טוב ומה נעים והרשות נתונה בידך... בלילה ההוא 'רעדה' כל הארץ לשמע האסון הנורא אשר אירע באתרא קדישא מירון בעיצומה של הילולא דרשב"י בעלות מ"ה נשמות קדושות בסערה השמימה, ונכנס פחד ללב האב אולי נסע יענקלה למירון בלי רשות ומי יודע... ברצותו להסיר דאגה מליבו התקשר אל המשגיח לשאלו האם יענקלה נמצא ב'הילולא' של הישיבה, השיב לו המשגיח איני יודע מה אתה סח... אין כאן בישיבה לא הילולא ולא חגיגה, אדרבה, בנך אמר לי שאתם עורכים 'זבח משפחה' בחצר הבית, וביקש רשות לשוב מוקדם אל הבית... ונתברר שיענקלה סיבב את כולם בכחש, לכל אחד מכר סיפור אחר בכדי שלא יחשדו בו ויוכל לנסוע למירון כאוות נפשו... ויחרד לב האב, מי יודע היכן יענקלה והאם הוא בין החיים או שמא בין ה... חלילה, אחד מבני המשפחה הפעיל ועירב עסקנים שיכריזו בראש כל חוצות (ב'רמקולים') יענקלה... יענקלה... אם הינך שומע אותנו - התקשר בדחיפות לאביך... ואכן, הקול הגיע לאזני יענקלה, אך הוא חשש ופחד להתקשר לאביו, כי ידע שרימה אותו והפר את ציווי המפורש ואזהרותיו הרבים מזה חודש ימים... עד שאמר לו אחד הסובבים, שוטה, אביך רועד כולו בדאגה עצומה על גורלך, כל מה שנמצא כעת בראש מעייניו הוא רק לשמוע את קולך ולדעת שאתה חי... וכי נדמה לך שעכשיו הוא מתעסק בענין זה האם רימית אותו אם לאו...

באר הפרשה - פרשת האזינו - עשי"ת - יוה"כ

וכן איתא בתנא דבי אליהו (רבא, פל"א) מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו שיעשו תשובה, כי 'אביו הגדול' תאב לקרבת עם בניו יקיריו, ועל כך התאונן הנביא (ירמיה ב כז) 'פנו אלי עורף ולא פנים', וכמו שביאר בספר 'החיים' (סליחה ומחילה פ"ו), וז"ל, החוטא דומה לבן הבורח מאביו ופונה לו עורף, ואחר כך מתחרט ונותן לבו לחזור ולשוב אל בית אביו, וזהו לשון תשובה על שמתחיל לשוב אל אביו, ומיד נקרא שב, אלא שמדרגות מדרגות יש כאן וכו', ועל כן עצם

התשובה אפילו מעט מעט כבר היא בגדר שמחזור פניו כלפי המקום ב"ה.

קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התפילות ביותר בימים אלו בתב הרמב"ם (תשובה ב ו) וז"ל, אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו', במה דברים אמורים ביחיד.

כזאת ייאמר לדידן, למי מי ש'חושש' לחזור לאביו שבשמים, באמרו הן הרביתי כל כך לחטוא לפניו, כיצד אשא פניו אליו... ואינו מבין כי הקב"ה מחכה עליו בכליון עינים, ורוצה לשמוע את קולו, ולדעת שהינו 'חי'... ה. בירושלים של מעלה התגורר הגאון הצדיק רבי נחום יאס'ער זצ"ל מזקני וחשובי חסידי שטעפענשט אשר נולד והתגורר שנים רבות על אדמת רוסיה, בהיותו עדיין בחו"ל הושפע ל"ע אחד מבניו מסביבת הקומוניסטים, ועזב את דרך התורה רחמנא ליצלן. מעולם לא דיבר רבי נחום על צערו הגדול אשר הוא נושא בקרבו על בנו שהלך לרעות במקומות זרים, רק פעם אחת, בעת שישבו אצלו חבורת אברכים דורשים ומבקשים, ואחד מן המשתתפים הזכיר לפניו דברי הרמב"ם (הלכות תשובה ז ו) וז"ל, התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, והיו שואלים ותמהים איך יתכן כדבר הזה, שברגע כמימרא יתהפך ממשוקץ ומרוחק ומתועב לאהוב ונחמד קרוב וידיד, פתח החסיד ואמר בלב מורתח 'הרי יודעים אתם אודות בני...' (קמו ולא יספ לפרש), הנה אם יבוא הבן באיזה יום, ידפוק על דלת ביתי, ויצעק אלי, 'טאטע, הנני עוזב את דרכי וחוזר אליך', כמה תגדל אהבתי אליו באותה שעה, ובאותו רגע לא אחשוב כלל על התלאות והצער והעגמת נפש שגרם לי מעודו ועד היום הזה, שהרי כל מעייני יהיו בשמחה שהוא חזר למקור מחצבתו ועולה על דרך המלך, כיו"ב הקב"ה שמח כביכול בכל יהודי החוזר אליו בתשובה, לא שנא אם מייעט לחטוא או אם חלילה הרבה לחטוא, שהרי כעת הוא מתחרט על כל מה שעשה ורוצה להתקרב אל ה', וזה מעורר אהבה עזה אהבת אב לבן.

ו. על כן אמרו המושלים, שאלו לכמה אנשים מה היה 'הרגע' המאושר ביותר בחייהם - הרגע ש'שווה' מיליון דולר, קם אחד ואמר, הנה לדאבון לב נאלצתי לתת 'גט' רח"ל, וגזר עלי השופט שבמשך ארבע שנים לא אוכל להיפגש עם בני בכורי ויחידי מחמד עיני, והגם שהייתי אנוס על פי הדיבור אך לא היה ביכולתי לשאת את געגועי העצומים, על כן הייתי הולך בסמוך ל'תלמוד תורה' בו למד הבן יקר, עולה לראש הגג או מטפס על עץ גבוה בכדי שאוכל לכל הפחות לראות אותו, אם אין לי יכולת לפגוש אותו פנים בפנים ולשוחח עמו לכל הפחות אלכה ואראנו בטרם... ועל זה הדרך הייתי מנסה בכל מיני אופנים למצוא הזדמנויות לראות מרחוק את הילד. והנה פעם אחת הלכתי ברחובה של עיר, וכנגדי הלך בני, ולפתע נפגשנו זה בזה, והתפרצה זעקה מלב הבן הלו טאטי... אין מילה בלשוני לתאר לכם תוקף וחוזק ההתרגשות והסערה שאחזה אותי באותו רגע שקולו של בני צלצל במתיקות ועיניו נפגשות בעיני... רגע זה הוא 'הרגע' הטוב שהיה לי בכל מהלך חיי...

כך כביכול, הקב"ה מתגעגע לבנו יחידו... כל אחד ואחד מישראל הוא כבן יחיד ממש אצל בורא כל העולמים, והוא יתב"ש מחכה לו 'המו מעי לו'... אך לרוב הצער אינו נפגש עם הבן... אכן, ברגע בו הבן נושא עיניו כלפי מעלה וקורא טאטע טאטע... פונה לאביו שבשמים ומתקרב אליו - הרי אין שמחה גדולה מזו בעולמות העליונים...

ז. כמו כן יש לדקדק בדברי רש"י הנודעים (ב"מ קו. ד"ה ותגזור) 'מה שתבקש מן היוצר יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים', שלא נאמרו הדברים רק לגבי התפילות בר"ה אלא 'בתחילת השנה'...

ח. ועד היכן מגיע הכח שיש לכל יחיד ויחיד לקרוע שערי שמים בתפילתו יש ללמוד ממה שהביא ה'אליה רבא' (תקפ"א בא"ז סק"ו) מה שכתבו ב'מנהגים', שאף שבכל השנה אין היחיד יכול לומר י"ג מידות דרך תפילה ובקשה,

בזה העולם בכלל, ובפרט בימים הללו להרבות בתפילה וצדקה ויצא דינו לאור". וכבר כתב ב'טורי אבן' (ר"ה מז:): לבאר מה שאמרו שהצדקה מתקבלת מיד, ש'אין זה הטבת מעשיו לחוד, אלא שידפוק על שערי רחמים בתפילה ובקשה יתירה'.

ויש ללמוד על חובת התחנונים בימים אלו, שהנה כתב הטור (תרב) ונוהגין בספרד שגם בשבת (שבעש"ת) מרבין לומר סליחות ותחנונים, והקשה עליהם, שהרי קי"ל שאין מריעין בשבת. ומתרג' ה'בית יוסף', וז"ל. נראה ליתן טעם למנהגם שהם סוברים להלכה כמ"ד מתריעין בשבת על עיר שהקיפוח אויבים או שטפה

כתב ה'ערוך לנר' (ר"ה יח.) שכתב דשאני עשרת ימי תשובה שאפילו תפלת יחיד ודאי מהני, ונקרע דינו לגמריט.

כתב הרבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שני אות יד), וז"ל, בעשרת ימי תשובה וכו', ולשפוך שיח, ולשאת תפלה ורנה, ולהפיל תחנונה, והעת עת רצון והתפלה נשמעת בה, כענין שנאמר (ישעיה מט ח) 'בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך', עכ"ל.

ע"כ, שמעו נא אחינו בני ישראל 'עורי נא התייצבי נא בעד הנפש חלי נא' כל עוד נשמתו בקרבו

אך עשרת ימי תשובה שאני וניתן לאומרים אף ביחידות, ואם כי להלכה אין מורים כן, אבל עכ"פ למדנו מכלל הדברים שיחיד הרי הוא כציבור.

ט. וכה איתא ב'נודע ביהודה' (דרוש א' סליחות) וז"ל, הנה ידוע שבעש"ת הקב"ה נמצא אף ליחיד, ואפילו נגזר בראש השנה לרעה יכול הגזר דין להתקדש בעשרת ימי תשובה ונחתם ביוה"כ לחיים, וזה יחינו מיומיים ממה שנגזר עלינו מיומיים הללו (של ר"ה), שאפילו נגזר ח"ו למיתה יכול לחיותנו, כי ביום השלישי יקימנו לפניו בעצמו ונחיה. י. חיזוק נפלא מדברי הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרוש ח', א' דסליחות), כי פעמים שהאדם עומד בתפילה בימים הנוראים ולפתע מוצא שמוחו משוטט במחוזות אחרים לגמרי... אל ירגז ואל יאבד עשתונותיו, כי כבר אמרו חז"ל (זבחים סח: ועוד) 'כל שפסולו בקודש הקודש מקבלו', היינו אם ניגש מעיקרא ונכנס אל הקודש הרי 'פסולו', אלו המחשבות המשוטטות נעשו בקודש והקודש מקבלו (ורק אם ניגש מעיקרא כשמוחו בל עמו, ואינו מתאמץ מתחילה להיות שם... אז אכן זה נחשב פסולו בחור).

יא. סיפר הגאון רבי מאיר שפירא זצוק"ל ראש ישיבת חכמי לובלין, מנהג היה לו לאחד מרבני העיירות שבכל עת שהיו העניים מתדפקים על דלתו ביתו לבקש מטבע לצדקה הייתה הרבנית מעניקה מטבע של 'גראש' לכל אחד, ורק אם היתה מבחנת שמדובר בעני 'בן טובים' הייתה מכנסת אותו אל הרב בעצמו, והוא היה מעניק מטבע של 'זלאטע' אשר היה שווה מאה 'גראש'. אחד מהעניים שהיה רגיל לבוא בכל ערב לבקש נדבה מאת הרבנית, הצליח פעם להיכנס אל הרב בעצמו אשר נתן לו כהרגלו 'זלאטע', החל העני להתחנן ולהפציר שיעניק לו הרב עוד מנדבת לבו. שאלו הרב, הנה הרבנית נותנת לך בכל יום גראש אחד ומעולם לא בקשת עוד, ואילו ממני אשר נתתי לך זלאטע שלם הנך מבקש שוב, ולכאורה היה מן הראוי שתסתפק בנדבה גדולה זו ולא תעז לבקש עוד. השיב לו העני, הנה אף אם אתחנן לפני הרבנית הרי לא תתן לי אלא עוד גראש, ואין שווה בעיני להתחנן בשביל נדבה מועטת כזו, לעומת זאת הרב מחלק מטבע גדולה, על כן 'שווה' לי להפיל תחינתי בשביל לזכות בעוד מתנה גדולה כזו. ולעניינו יאמר, בימים האלו מעניקים מן השמים זלאטעס שלמים בלי די, הצדקה מתקבלת מיד ופועלת גדולות ונצורות, והחכם עיניו בראשו לבקש בעד הנפש חנינה אולי יחוס ואולי ירחם.

סיפר הגאון רבי חיים קרייזווירטה זצ"ל גאב"ד אנטווערפן, שבימי המלחמה ניגש אליו אחד מעשירי בני ישראל, וכה אמר לי הנה אנכי הולך למות (כשנשלח לכבושונות יחד עם רבבות אלפי בני ישראל למות על קידוש ה') אבקשך, היות שחנני ה' בעשירות גדולה, ומעות הרבה שמורים עבורי ב'חשבון' בבנק שבמדינת שווייץ, אגלה באזנך את ה'קודים' - שעל ידם ניתן להוציא את המעות, ולכשתמצא אחד מיוצאי חלצי שישאר בעזהשי"ת בחיים תעביר לו את הפרטים הללו, כדי שיקח את שלו ויתפרנס בכבוד.

עברו שנים רבות לאחר המלחמה והגר"ח לא מצא שם ושארית לאותו יהודי, ואף לאחר חיפושים שונים לא עלה בידו למצוא אחד מיורשיו. והי מקץ עשרים שנה מצא הגר"ח איש יהודי עני מרוד הלבוש בבגדים קרועים, מן השמים גלגלו שהגר"ח ידבר אתו ובתוך הדברים גילה כי 'מצא את שאהבה נפשו', הלה הוא בנו של אותו יהודי שמסר לו את מספר חשבון הבנק בשווייץ, מיהר הגר"ח להשיב את ה'אבידה' (אחר שחקר היטב כי כנים הדברים)... ומסר

באר הפרשה - פרשת האזינו - עשי"ת - יו"ב

נהר לפי שהוא דבר נחוץ וכו' וכיון דבעשרת ימי תשובה התפלה נשמעת יותר מבימים אחרים, וגם באותם הימים האדם מוכן להיות נגמר דינו ביום הכיפורים, אין לך דבר נחוץ יותר מזה. עכ"ל. ואם כי לדידן אין נוהגים למעשה לומר תחנון בשבת, אך עכ"פ בכל ימי עשי"ת (ימות החול) ירגיש ש'אין לך דבר נחוץ יותר מזה' יב.

שערי שמים פתוחין - עזר וסיוע משמים לתשובה בימים אלו

בימים אלו אבינו שבשמים קורא אלינו 'שובו שובו מדרכיכם הרעים' ג, וכדכתיב (ישעיה נה ו) דרשו ה' בהמצאו, ופירש רש"י 'בהמצאו - בעוד שהוא אומר לכם דרשוני' ד. ואימתי זמן זה, אלו עשרה ימים שבין

לו את הסימנים, ואכן, הלה הצליח למשוך סכום כסף אדיר שהפקיד שם אביו שנים רבות קודם לכן. אז נענה הגר"ח ואמר, זה כעשרים שנה שהלה מסתובב בבגדים בלואים וקרועים כשבאמת גביר אדיר הוא, אלא שהוא לא ידע מן האוצר שהיה בבעלותו.

לדידן ייאמר, בימים הללו כל אחד מבני ישראל הנו 'גביר אדיר'... יש בידו אוצרות מלכים לאין גבול, ועל כולנה הוא בנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, יזהר מאד שלא ידמה לאותו הלך שהסתובב כאביון שבאביונים רק כי לא ידע ולא הכיר עד היכן רכשו גדול...

יב. הנה תקנו הגאונים להוסיף לבקש בעשי"ת בברכת 'אבות' - 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלוקים חיים', וכבר הקשו שהרי ג' ברכות ראשונות של שמו"ע אינם אלא 'שבח' ותהילה לבורא ית"ש, ומה מקום לבקשות באמצע הברכה הראשונה (עי' טור סי' תקפ"ב). יש שביארו על פי מעשה שהיה עם הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל בעת שכיהן ברבנות עיר הבירה לאנדאן (לונדון), אשר אחד מתושבי המקום ירד מנכסיו מטה מטה ל"ע וכמעט שלא גווע ברעב, והגיעו הדברים לידי 'פיקוח נפש' ממש, נחלץ הר"י לעזרתו, והוא בעצמו ערך מגבית והסתובב בבתי גבירים להתרימים מממונם. בליל שב"ק עלה הרב לגביר אחד והחל לבקש ממנו שיפתח את ידו ויתן עכשיו תרומה נכבדה, נדהם העשיר ואמר, רבי, שבת היום... יסור נא מר לביתי לאחר השבת ואז אתה אתה אמר לו הרב, בכוונה תחילה הגעתי עכשיו כדי שתבין ותשכיל גודל נחיצות הבקשה עד שאפילו שבת נדחית מפניה, ולא עת דברים עתה כי אם 'קום ועשה'... (ופשיטא, שבא רק אחר השבת לקבל הנדבה בפועל). כיוצא בדבר הננו מבקשים זכרנו לחיים דייקא שלא במקום הראוי ושלא עפ"י הסדר, כי אין הימים כתיקונם שצריך לשמור על ה'גי'ונים' ועל המנהגים.. אלא הזמן בוער כאש, ופיקוח נפש יש בדבר, רבש"ע זכרנו לחיים... ואם לא עכשיו אימתי...

מן הבאר

כתב הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרושי הצ"ח עשי"ת דרוש כה) וז"ל, אבל בעשרת ימי תשובה התשובה בנקל מאוד, כי אז הדלת פתוחה כי כן יסד המלך מלכו של עולם, ואז אפילו הרשע יכול להעלות תפילתו ולשפוך שיחו לבקש ולחנן, ומבלי סיגופים גדולים הוא נכנס לפניו להיכל המלך לבקש מלפניו. ומי שישן בימים הקדושים האלו בשינת האולת אשר תסלף דרכו, לאמר, מחר אעשה כדבר המלך, ודוחה מיום אל יום, ויש מחר כלאחר שנים, והימים יפנו והוא רשע בעונו ימות, ואף יביא כל אילי נביות לא יקבלו ממנו, והרי זה דומה לנוסע ללייפסיק ביום השוק, וכל ימי השוק הוא סובב בבתי משתאות עד שיעבור הזמן, ואז כל הוצאותיו לאבדון, והוא נשאר כל השנה בלי פרנסה, ומי שלא טרח בערב שבת לא יאכל בשבת.

יג. בשנה אחת חזר הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע כמה פעמים (בניגון ובתנועה המיוחדת) על לשון הפסוק בהפטרָה לשבת שובה 'אני כברוש רענן' (הושע יד ט) ופירש"י אני לו נכפף להיות אווז ידו בי, כברוש רענן הנכפף לארץ, שאדם אווז רענן, ובהשתפכות הנפש היה מעורר את הקהל, שכביכול הקב"ה מתכופף אלינו ומתחנן ומבקש מכל יהודי בכל מצב שהוא כאפ זיך אן אין מיר... כלומר הנני מושיט לך יד לקבלך, וכל המוטל עליך אינו אלא לאחוז בידי ולחזור אלי.

יד. כתב הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרושי הצ"ח עשי"ת דרוש כב) וז"ל, והקב"ה ברחמיו חס עלינו ואומר שהוא יבוא לגבולנו לשפטינו וכן עושה דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נה ו) שמראש השנה ועד יום הכיפורים המלך הקדוש נמצא אתנו וכוונתו לקבל ברחמים תשובתנו, אך פן יתייאש החוטא מן הרחמים צוה לתקוע שופר מראש השנה לפרסם יום בואו, שיהיו הכל מוכנים לשוב וכדי שידעו שהוא ברחמים גדולים מקבל שבים ולא יעכב שום עון אשר חטא,

ואל יאמר אדם, ננעלו בפני שער תשובה הואיל והרחקתי עד מאוד, אלא ישמע לדברי רבינו חננאל' בביאור דברי הגמרא (יומא פו.) 'גדולה תשובה שמנעת עד כסא הכבוד - אפילו אם הגיע חטאתו עד כסא הכבוד', וכלומר שאף אם הגדיל בחטא ורבו עוונותיו עד לכסא הכבוד, עדיין לא ננעלה הדלת בפניו - אם ישוב מיד יקבלנו הבורא. על כן 'בל יראה ובל ימצא' שום איש מישראל שיתייאש מן התשובה, כי אין לך דבר העומד בפני התשובה."

ובראיתא בזוה"ק בפרשת משפטים (ח"ב קו.) באריכות גדולה, ותמצית הדברים, שאין לך דבר העומד בפני תשובה ועל כל החטאים מועילה תשובה,

ר"ה ליום הכיפורים (ר"ה יח.), שבימים הללו הקב"ה נותן יד לפושעים^{טו} ומסייע להם לשוב בתשובה^{טז}.

וכבר נודע מה שכתב הרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ו) 'אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד', שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו'. וכך איתא במדרש תנחומא (האזינו ד) ואם עשיתם תשובה לפני בלב שלם אני אקבל אתכם ואדון אתכם לבך וזכות, ששערי שמים פתוחין ואשמע תפלתכם, שאני משגיח מן החלונות מציין מן החרכים עד שלא אחתום גזר דין ביום הכיפורים וכו', לכך נאמר דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימי תשובה שהוא שרוי ביניכם.

יהיה מהחמורות שבחמורות מועיל תשובה, ולכן צוה להעביר קול בכל המדינה נימוסי המלך הגדול הזה והנהגתו הטובה, ואחר כל סליחה מכריז הש"ץ 'א-ל מלך יושב על כסא רחמים מוחל עונות מעביר ראשון' וכו', וכן מ"ג מדות רחמים, אשר בשמוע החוטא גודל הרחמים יעורר עצמו בבכי ובתחנונים וישוב לה' וירחמהו וירבה לסלוח אשר זהו כוונת המלך הרחמן לבוא אלינו.

טו. וכך אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע אתה נותן יד לפושעים, שהנה כאשר האדם נופל לתוך המים הזידונים הרי הוא מוציא ידו חוצה ומגביה כדי שיוכלו להצילו ולמשותו מן המים, אולם אם כבר עברו המים את ראשו ואין ביכולתו להוציא ידו אזי העומדים בחוץ נותנים ידם להצילו, כך הקב"ה נותן יד אף לפושעים שכבר טבעו ושקעו בזדונם למעלה ראש...

טז. אלא שזכות זו מחייבת עד מאוד, וכדי לשבר יותר את האוזן יש להמחיש את הענין במעשים שבכל יום, לשני אנשים המכירים זה את זה ומהלכים ברחובה של עיר, לא טוב הדבר אם יברך האחד את חברו לשלום והלה לא ישיב לו, וכבר אמרו (ברכות ו:) 'אם נתן לו [חברו שלום] ולא החזיר, נקרא גזלן', אמנם, גרוע מזה הוא אם הראשון עצר מללכת וקרא לשני בשמו ושאלו לשלומו, ואעפ"כ התעלם הלה ממנו והמשיך בדרך הילוכו ולא התייחס אליו כלל, וגרוע עוד מזה, כשהאחד מושיט אליו ידו לשלום והלה אינו מביט לעברו אלא מפנה אליו עורף. כיו"ב, בימים אלו הקב"ה דורש ומבקש מן האדם לחזור בתשובה, ולא עוד אלא מושיט יד לפושעים, וכביכול הוא יתב"ש מתכופף 'כברוש רענן' ומבקש מבשר ודם קרוץ מחומר להתקרב אליו יתב"ש, ואיש בער ולא ידע אינו מתייחס להקב"ה העומד עליו וברחמיו חפץ להשיבו למקום שורשו, הלא אין לך מבעט וכפוי טובה יותר מזה, אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה.

יז. וכה אמר הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע לפרש במה שאנו אומרים ב'ונתנה תוקף' אם ישוב מיד תקבלו, כי הנה כל סחורה בעונתה ובזמנה (הנקרא 'סעזאן') נחטפת מיד הסוחרים מבלי לדקדק בה כל הצורך, מפני שהכל רוצים וצריכים אז לאותה סחורה, כן בימים האלה השי"ת חוטף תשובת ישראל מידם ונתקבל ברצון (מאורן של ישראל אות ב). וכמו שיש לפרש בדרך צחות מה שנאמר (הושע יד ג) 'אמרו אליו כל תשא עון', שלכאורה אין הלשון מדוקדק שהיה צריך לומר 'תשא כל עון', מהו כל תשא עון, אלא ללמדך שאפילו תשובה כגון דא, שאינה מסודרת ומיושבת כל צרכה, אלא היא בבחי' כל תשא ובאופן משובש, אף היא מתקבלת לעילא באהבה ובחיבה.

יח. הוכחה נפלאה מצינו בכוחה של תשובה מעצם נתינת 'לוחות שניות' שניתנו ביום הכיפורים, כי מי פילל ומי מילל באותה שעה שמשה רבינו שבר את הלוחות שעוד תמצא 'תקנה' לישראל בענין הלוחות. מה עשה הקב"ה, ציווה על 'לוחות שניות' - קבלת התורה מחדש... ולזה זכו ע"י התשובה, התפילה והתחנונים, הרי לך, שגם מי שנדמה לו כי אין לו כבר שום תקנה 'ונשתברו הלוחות' שלו, עדיין יכול להתחדש ולזכות שהבורא ית"ש יברא אותו מחדש.

ובידה אף לבטל שבועה של הקב"ה כביכול, ובלשונו הקדוש מכאן דתשובה מתברר כמה גורין ודינין, וכמה שלשלאין דפרולא, ולית מאן דקיימא קמי דתיובתא (מכאן שהתשובה משברת כמה גזרות ודינים, וכמה שלשלאות של ברזל, ואין דבר העומד כנגד התשובה), ומוכיח כן בזה"ק ממה שנשבע הקב"ה ואמר על יכניה 'כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו וגו' (ירמיה כב ל), ובדברי הימים (א' ג יז) כתיב 'ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו, הרי שהיה לו זרע אנשים ולא מת ערירי, כיצד אירע כזאת - אין זה אלא מפני שחזר בתשובה, וגדולה התשובה שקורעין על ידה אף גזר דין שיש עמה שבועה, ועיי"ש עוד.

בתשובה' הוא יזכה לסייעתא דשמיא שאכן יוכל לחזור בתשובה. וכבר איתא בפסיקתא (פיסקא שובה ישראל פ"ט), וז"ל שובה ישראל עד ה' אלוקיך, לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה יום, אמרו לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול, שלח אביו ואמר לו הלך מה שאתה יכול לפי בחך"ט, ואני בא אצלך בשאר הדרך, כך אמר הקב"ה לישראל שובה אלי ואשובה אליכם, עכ"ל.

ובן כתב רבינו יונה (בתחילת שערי תשובה) 'והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משנת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו'.

ובך היה אומר הרה"ק רבי שלום'קה מזוועהיל זי"ע משמיה דהרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע לפרש

ודע, כי האיש המשתוקק בכל ליבו לשוב אל בוראו, והוא שבור לשברי שברים על מצבו, ורוצה

יט. עצה נתן לנו הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע בבארו את הפסוק 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך', בדרך משל, לאדם שנשא משא, ובאמצע הדרך הרגיש כי אצלו כוחותיו, ואין בידו להמשיך בהליכתו, מה עשה, עשה לעצמו סימנים, וכה אמר הרי עד בית פלוני אינו מרחק רב, ולא יקשה עלי לשאת המשא, אלך רק עד שם. בהגיעו לשם חזר על תחבולה זאת, הביט על אבן גדולה במקום פלוני ואמר רק עד שם אבוא, כך המשיך בדרכו עד שהגיע לתכליתו ולמחוז חפצו. וזה פירוש 'שובה ישראל עד', כך היא דרכה של תשובה, בכל עת יחזק את עצמו עד פה אבוא בענין פלוני, ועד שם אבוא בענין אחר, ואז יזכה להגיע עד ה' אלוקיך, יזכה לבוא לתכלית השלימות, ויסורו מאתו כל המסכים המבדילים בינו לבין השי"ת.

ובזה יש לפרש בלשון הפייט (מוסף יום א' דר"ה) 'לעדי עד ימלוך מלך עליון', כי הדרך להמליך עלינו את מלך עליון היא על ידי עדי עד, עד כאן... עד כאן... וכך יהלך ממדרגה למדרגה עד שיגיע להמליך את הקב"ה בשלמות על כל אבריו וגידיו.

כ. כתיב בפרשתן (לכ יא) 'כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרוש כנפיו יקחהו', שכן דרכו של הנשר שהוא נושא את גוזליו על כנפיו ופורח למעלה למעלה עדי מרום, אכן דבר אחד מוטל על הגוזלים לעשות - לקפוץ ולטפס על גוף הנשר ואז ישא אותם ב'שמים'... ולזה המשיל הכתוב את הנשר כלפי הקב"ה, שאף הוא מרומם אותנו ונושא אותנו בלי גבול ומידה, אך דבר אחד מוטל עלינו לעשות את הקפיצה הראשונה... ואם נפתח פתח קטן כחודו של מחט הוא יפתח כנגדנו פתחים גדולים כפתחו של אולם, אולם מוכרחים אנו להתחיל בפתיחת הפתח... וכזאת ייאמר בפרט בימים הללו, שהינם ימי טהרה מחילה וכפרה, לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, הקב"ה רוצה לזכך אותנו ולרומם אותנו למעלה עד אין שיעור, מ"מ עלינו להתחיל עכ"פ בדבר 'קטן', להתחיל לצעוד על דרך טוב...

מין הבאר

הדבר דומה למה שהמציאו בימינו שיש במקומות הרבה דלתות הנפתחות מאליהם ללא כל מגע ופעולה מצד האדם, אין צורך לפתוח עם מפתח את המנעול ואף אין צריך ללחוץ על הי"ד (ידיית), אלא הדלתות נפתחות מאליהן על ידי העין רואה' הקבועה בו מלמעלה, אך זאת נדרש מהאדם, שיטרח להעמיד עצמו אצל הדלת, אז ירגישו העינים' ויפתחו בפניו שערים גדולים. כיו"ב, בימים הללו, הסיוע ממעל גבוה הוא עד מאד, כל השערים נפתחים בלא צורך להקיש הרבה... אבל על זאת ממתניים לנו מן שמיא - שנעמיד עצמנו בסמוך אל הקדושה והקודש, אז יראה אותנו הבורא ויפתח לנו שערי תשובה, ויריק עלינו שפע טובה וברכה.

רח"ל, והרי הקב"ה מטה כלפי חסד ומשמיט עוון אחד, ונמצא שיש לו רוב זכויות ומיעוט עוונות.

ומבאר הלחם משנה בזה"ל, 'דהיכא דלא עשה תשובה הוי עון אחד נוסף על העונות, משום דבאלו עשרה ימים של תשובה הוא חייב לעשות תשובה ואם לא עשה הרי עון אחד נוסף על העונות'. וכן מפורש בדברי רבינו ה'אור החיים' הק' זי"ע (ויקרא כו יח) וז"ל, ולמעט זה אנו מיישבים מאמרם ז"ל שאמרו (ר"ה מז): 'ג' ספרים נפתחים בראש השנה וכו' בינונים תלויים וכו' עד יום הכפורים וכו', פירוש לצד שתלה ה' להם לעשות תשובה ולא עשו הוכרע משקלם כרשעים.

ובעניין הזה מצינו בדברי המהרש"א על הא דאיתא בגמ' (ר"ה יח): 'צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו, ולכאורה יש להקשות שהרי אין יום בשנה שלא מת בו איזה צדיק, וא"כ מדוע לא קבעו צום בכל השנה, ומה ענין שתקנו צום על מיתת גדליה דייקא.

ומתריץ המהרש"א בת' השני 'ועוד יש לכוון בזה לפי שזה נעשה בעשרת ימי תשובה, והיה לו לישמעאל שהרגו להתעורר בתשובה והוא לא היה חושש בכך, והוסיף צרה לישראל בהריגתו לגדליה שהיה הצרה לכלל ישראל, כלומר שעל דא קבצינא, היאך אירע כזאת בישראל בעיצומם של עשי"ת, מדוע לא התעורר אותו רשע כישמעאל בן נתניה לשוב בתשובה, ובוה הוסיף חטא על פשע לגרום צרה לישראל.

ללמדנו כי בעשרת הימים הללו אין זה רק מצד 'מנהג טוב' לשוב בתשובה, אלא הוא חוב גמור על כל אחד ואחד להתעורר לשוב אל ה' כ"א, ולקיים בעצמו 'נחפשה דרכינו ונחקורה'.

את דברי המשנה בסוף מסכת יומא (פה:) 'האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה', האומר אחטא היינו שיודע שיחטא עוד כי עדיין איננו מושלם, אבל ואשוב, הוא אומר רצוני לשוב בתשובה, אזי אין מספיקין - אין ספק בזה שבידו לעשות תשובה, עכ"ל (הובא בלקוטי אמרי פנחס שבתוך אמרי פנחס השלם שער עבודת השם אות כא).

ימי תשובה - החיוב והזכות בעשיית התשובה בימים אלו

איתא בגמ' (ר"ה מז): 'שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ וכו' נכתבין לחיים לא וכו' נכתבין למיתה'. וכן פסק הרמב"ם (פ"ד מהל' תשובה ה"ג) בזה"ל, וכשם ששוקלין זכויות אדם ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביו"ט של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכיפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה. עכ"ל.

הקשה ה'לחם משנה', שהלא מבואר בגמ' (ר"ה יז) שמי שהוא 'בינוני' ויש לו מחצה זכויות ומחצה עוונות אזי הקב"ה נוהג עמו במדת החסד, ומחסר אחת מעבירותיו, ונמצא שרובו זכאי, וכמו שאמרו 'ורב חסד מטה כלפי חסד וכו' תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה, ופירש"י 'מעביר ראשון ראשון - עון שבראשונים הבאים לתתם לקף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכרעו הזכויות וכך היא המדה, ואם כן מדוע כתב הרמב"ם שבינוני שלא עשה תשובה נחתם דינו למיתה

כא. ראה נא מה שכתב בספר 'החיים' לאחי המהר"ל זי"ע (ספר סליחה ומחילה פ"ח) וז"ל, כמניין ר"ם יש שעות בי' ימים, ואם עושה בהם תשובה נעשה ר"ם, ואם לאו נעשה מר'.

הנה אמרו בגמ' (ר"ה יח) על הפסוק (שמואל א' כה לח) 'ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל', י' ימים מאי עבידתייהו, כלומר מה טיבם של עשרת ימים אלו ומדוע המתין לו הקב"ה כל אותם הימים, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ, ופירש רש"י, שהמתין לו הקב"ה שישבו ולא שב. עפ"ז יש שהמליצו בלשון הכתוב (תהילים לט ט) 'מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני', ש'אחת שאלתי' - מכל פשעי הצילני והחזירני בתשובה שלמה לפניך שלא יהא בי מחרפת נבל' שלא התעורר באותם ימים עד שקיבל את עונשו, שלא אהיה כנבל...

ובאותו לשון נפלא שהביא ה'כל בו' (סימן טו) בשם רבינו הרוקח זי"ע 'בעלי תשובה באין עד מקום שאין מלאכי השרת רשאים לבוא, שהם מרוחקים מן השכינה ל"ו אלפי רבבות פרסאות' וכו'.

כתב הרמב"ם (הלכות תשובה ז ו) וז"ל, גדולה תשובה כי שמקרכת את האדם לשכינה שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אלוך', ונאמר (עמוס ד ו) 'ולא שבתם עדי נאם ה'', ונאמר (ירמיה ד א) 'אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב', כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק, התשובה מקרכת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד עוד כתב הרמב"ם (שם ה"ד) על בעל תשובה ש'אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם' כה.

דברים חוצבים להבות אש כתב תלמידו של הרמ"ע מפאנו בספרו 'מאמרים בענין תשובה לארנ"ן וצ"ל' בזה"ל, להיות חפצו ית' שהאדם יעלה במעלות

וכך מצינו בפוסקים (תרג א) שכתבו, שבעשרת ימי תשובה יזהר מלאכול פת עכו"ם^{כב} (בפשטות אין הכוונה על חומרא זו דווקא, רק שיוסיף האדם להתנהג בקדושה ובחומרה יתירה)^{כג}, וביאר ה'לבוש' (שם) מדוע נקטו חומרא זו יותר משאר חומרות שבתורה, כדי להעלות על לבבנו שאנו מובדלים מהם (מגויי הארצות) בקדושה ובטהרה ונעשה תשובה, ויכיר בקדושתו - קדושת בני ישראל, וממילא יתרחק מתועבותם של אומות העולם.

עד ה' אלוך - גדולה תשובה

איתא בגמ' (יומא פו.) 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוך', וכפי פשוטו היינו שהשב בתשובה הרי הוא עולה ומתרום ומתקרב כל כך אל אבינו שבשמים, עד שבאילו עומד הוא לפניו ממש אצל כסא הכבוד, ולמדו זאת ממה שנאמר שובה ישראל עד שתגיע כביכול אל ה' אלוך.

כב. כתבו הפוסקים (קיצשו"ע קל ב, וכע"ז כתב הרמ"ק בסדר עבודת יוה"כ, הובא באלף המגן סק"ג) ראוי לאדם שיתנהג בימים אלו גם בחומרות שאינו נוהג בהם כל השנה כי גם אנו מבקשים מאת ה' יתברך שמו שיתנהג עמנו בחסידות, והאוכל כל השנה פת פלטר לא יאכל בימים אלו כי אם פת ישראל וכדומה לזה.

מין הבאר

אמנם, פעמים שיפתחו יצרו לאמר, כיצד אמרו בפוסקים (תרג א) שבעשרת ימי תשובה יזהר מלאכול פת עכו"ם, וכי זו 'דרך ישרה' היא לקבל על עצמי 'חומרות' לכמה ימים ותו לא מיד, אין זה אלא הערמה בעלמא, כבר ענה אותו הרה"ק ה'ערבי נחל' זי"ע (פרשת ויחי דרוש ב) שהוא כמו שנפסק (חולין מב.) בהלכות 'טריפה' שאם ניקב נקב כל שהוא בבהמה איננה טריפה, אמנם, אילו נעשה נקב במוח אפילו נקב כל שהוא הרי הבהמה נטרפת מיד, וטעם הדבר, כי חיות הבהמה תלויה במוחה, והמח הוא אבר שהנשמה תלויה בו, על כן אפילו פגם וחסרון כל שהוא מטריף אותה ואוסר אכילתה, כיוצא בזה לענין ימים הללו, שהם כאבר שהנשמה (כל השנה כולה) תלויה בו. והם השורש והחיות של כל השנה כולה, לפיכך צריך להיזהר בהם יותר משאר ימות השנה מכל דנדוד וסרך איסור, כדי שלא יוכלו למצוא בהם שום חסרון ונקב אפילו כל דהו.

כג. ולדידן ייאמר, כי בימים אלו יזהר כל אחד שלא לסמוך על 'היתרים' שונים... וכגון, מי שיש לו 'היתר' אחר שאלת חכם להחזיק 'כלים', מן הראוי שבימים נעלים אלו בל יזדקק להיתרים כאלו... וד"ל.

כד. דבר נפלא כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (כתובות ל. ד"ה מיום שחרב, בדרך אפשר), שמי שנתחייב מיתת ביי"ד ב'עדים והתראה', אין ביי"ד מקבלים טענתו שכבר שב בתשובה שלימה ואפילו אם כבר עברו מאה שנים מאז שחטא, כי אין ה'תשובה' מועלת ביי"ד של מטה... מכל מקום אמרין, שאם שב בתשובה, הקב"ה מסבב שלא יבואו העדים להעיד, ואף אם יבואו עושה הקב"ה שיוכחו בעת ה'חקירות והבדיקות', כי לא ירשיע ה' נפש צדיק, הרי לך שהתשובה מועילה אפילו בחטא שמתחייב בו מיתת ביי"ד, להצילו מעונשו המגיעו.

כה. ובזה שמעתי לבאר את האמור בנביא (הפסטר שבת שובה, יואל ב כה) 'ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה' (בהענישו אותם על עוונותם), ותמוהים הדברים, הרי בצדק אכל להם הארבה את תבואתם כ'עונש' על חטאם, ואף

לחיים לא זכו נכתבין למיתה', וידועה הקושיא, מדוע הוצרכו לייחד ספר ל'בינונים', הרי ממה נפשך, אם יזכה יכתב שמו בספרן של צדיקים, ואם לאו יהא להיפך ח"ו, מדוע נתייחד עבורם ספר מיוחד. אלא ביאורו, מאחר שהבינוני זכה להתהפך ל'בעל תשובה' הרי הוא עומד במעלה ובמקום גבוה מהצדיקים, ואין מן הראוי שייכתב יחד עמהם, לכן ייחדו עבורם ספר מיוחד.

הוסיף הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע לרמוז כן בפסוק (ויקרא טו ב) 'ואל יבא בכל עת אל הקודש' - שלא הותר ל'כהן גדול' להיכנס ל'קודש הקדשים' כי אם ביוהכ"פ בלבד, מפני שהכהן גדול צדיק גמור הוא ולכן אינו במדרגה גבוהה כזאת שיוכל להיכנס אל מקום קדוש לפני ולפנים, ורק ביוהכ"פ כשהוא משמש בשליח ציבור, ובא לכפר על עוונות בני ישראל ואז הוא בעין 'בעל תשובה', אז הותר לו להיכנס אז לקודש הקדשים, כי 'גדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים', ובכוח זה הוא נכנס לקודש הקדשים.

יעזוב רשע דרכו - עיקר התשובה בקבלה על העתיד הגהה כתיב (ישעיה נה ז), 'יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו' וישוב אל ה' וירחמהו', והיינו שעיקר

(למעלה) ממקום שנברא עד שיעמוד אצלו בכסא כבודו, על כן יצר עמו מסית אחד שבמעט אי אפשר להנצל מפתויו, ולזה אמרו חכמים 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד', פירוש, שמגעת האדם העושה אותה בשלימות להיות חביב אל השי"ת עד שמעמידו אצלו, והוא למעלה ממקור מחצבתו אף אם היה צדיק מתולדתו, שכבר ידוע שנשמטן של צדיקים היא מתחת כסא הכבוד, ובתשובה עולה ומגיע עד כסא הכבוד. ולזה אמרו (ברכות לד:) כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד [כי צדיקים גמורים נמצאים תחת כסא הכבוד, ואילו בעלי תשובה עומדים אצל כסא הכבוד], ומפני חשיבותה קדמה למעשי בראשית (פסחים נד.), עכ"ל.

ביסוד הדברים שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, ביאר ב'ליקוטי מהרי"ל' (פרשת האזינו על הפטרה שובה) מתלמידי הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, מה שאמרו (ר"ה טז:): 'שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים, זכו נכתבין

אם עתה שבו בתשובה, הרי מעתה הם פותחים פרק חדש בחייהם, אבל מה יש להקב"ה להשלים ולשלם להם על שהענישם כראוי לחוטאים. ומכאן תלמד כוחה של תשובה, שעל ידה נחשב האדם כאילו לא חטא מעולם, ונחשב לו כמי שהעונש בא עליו בחינם עד שאומרים לו 'ושלמתי לכם את השנים'...

כו. הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע מביא בשם זקנו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שכך אמר הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע, יעזוב רשע דרכו יעזוב מה שחישב שנסתבך בין רשעים, ואיש און מחשבותיו - שדומה לו שנלכד באון...

וביאר הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, במשל ל'רועה נאמן' שנקלע ליער, ולפתע הוא רואה זאב שבא לטרוף את הכבשים, ב'מסירות נפש' החל הרועה לרדוף אחריו, אלא שכח הבריחה של הזאב גדול מהרועה, ולא הצליח להשיגו, עד שבקושי הצליח הרועה לתפוס בזנב הזאב, אך הזאב המשיך במנוסתו, ונמצא שהזאב בורח והרועה מחזיק בחזקה בזנבו ונגרר אחריו עד כדי סכנת נפשות... וכך נכנסו לתוככי העיר, והנה אך ראו בני העיר את ה'מחזה' מילאו שחוק פיהם ולשונם רינה, לאידך היה הרועה צועק במר נפשו 'רחמנים בני רחמנים' הצילוני מן הזאב, הצילו... עד שנענה אליו חכם אחד עזוב נא את הזנב, ותינצל נפשך.

וכך אנו אומרים לכל יהודי באשר הוא עזוב נא את הזנב, מדוע עשית מהנהגתך 'דרך ומהלך' והינך מחזיק בה בכל עוז ותעצומות עד שאינך יכול לסור ממנה לעלות על דרך טוב, מי הכניס לך בדמיונך שהנך חייב להתנהג כך וכך, אין זה אלא הרגל רע, עזוב אותו וירווח לך...

כיו"ב אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (פרשת נח ד"ה וישלח) בשם אביו הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע, דיש מין חיה הנקראת 'ביבער', וכך היא דרכה, להיכן שתלך, תשוב בדרך חזרתה באותה הדרך ממש, ולכן, כשורצים לצודה מתבוננים בדרך הליכתה, ומכינים לה 'מלכודת' באותו מקום, וכשהיא תשוב בדרך חזרתה תלך ישר לתוככי המלכודת,

תכלית התשובה הוא להיות 'מורה ועוזב', בקבלה על עד עתה^י, וכמו שדרוש דרש הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' העתיד^י, ובעזיבת הרגליו הרעים שהרגיל עצמו בהם זי"ע (שיח שרפי קודש ח"ב עמוד קצב) במקום שמחשבתו של

ובאמת כשהיא חוזרת והיא רואה את אשר לפני - כי היא עומדת להילכד - היא מתחלת לבכות, אבל אינה מעלה בדעתה לשנות דרכה, אלא היא בוכה ונכנסת תוך כדי בוכה למלכודת... ולזה ממש דומה היהודי ש'בדמיונו' הוא חייב ללכת בדרך פלונית, להתנהג בהנהגה פלונית, ואף שהוא רואה את גודל השבר ו'בוכה' עם כל זאת אינו נמנע וממשיך להכנס לתוככי הבור והכשלון, צא משגיונותיך, ותחליט בדעתך כי אינך מחויב לילך למקום פלוני... כלך בדרך אחרת, בדרך טוב, ותנצל נפשך.

הגאון רבי מרדכי פאגערמאנסקי המשיל לשני אחים קטנים ששיחקו כשהאחד משמש כבעל העגלה והשני נדמה לסוס, 'בעל העגלה' מושך בסוס... והנה החל לירד גשם זלעפות, 'בעל העגלה' עזב את החוטים (מושכות) ומיהר אל הבית, אם הבנים שראתה כי רק בנה האחד שב הביתה דאגה לשלום אחיו מדוע בושש לבוא, מיהרה לצאת חוצה, ומצאה אותו עומד כשהוא כפוף, תחת כיפת השמים וכולו רטוב עד לשד עצמותיו, ותשאלהו, מדוע תעמוד בחוץ, והרי הגשם יורד עליך ללא הפסק, השיב הנער, כיצד אכנס הביתה, והרי אנוכי 'סוס'... על כך אמר דוד 'אל תהיו כסוס כפרד אין הבין'... עומדים אנו בעשי"ת, והלה אומר 'איני יכול להיכנס כי סוס אני', איני יכול לעזוב ולשנות דרכי לטובה... מי גילה לך 'רז' זה שאתה סוס, ומי מכריח אותך להמשיך להיות 'סוס', עזוב את הרגליך הנלוזים, פקח עינך וראה כי עליך אמר הבורא 'נעשה אדם', ובכוחך להעפיל למדרגות ומעלות טובות לאין ערוך.

ידוע שלשמירת הפיל (שלא יברח) די בחבל דק וחלוש, אף שבוודאי בכוחו של פיל לעקור את החבל כלאחר יד, מכל מקום 'שמירה מעולה היא'... והסבר הדבר, מכיוון שכשהיה הפיל קטן בן יומו היה סגי לו בקשירת חבל דק, וכשניסה אז להשתחרר ממנו לא עלתה בידו, לכן קבע בנפשו שלעולם אין בידו לקרוע את קשרי החבל, וכבר איננו מנסה אפילו פעם אחת לחשוב אולי עתה משגדלתי ואני נושא משאות אדירים, כבר יש בכחי לשחרר עצמי מחבל דק וקלוש זה... עלינו לדעת 'מותר האדם מן הבהמה', להבין שאף אם כבר ניסה להתגבר על יצרו באיזה ענין ולא עלתה בידו, וכי משום הכי גם עתה לא יצליח, הרי יתכן שהיום נתחזקו כוחותיו ויוכל לנצח.

כז. ידוע המעשה באחד שהכה על לבו באמירת הווידי, אמרו לו מה לך דופק, בעל הבית אינו בבית... כלומר שלבו אינו ברשותו, ולא יכה לחינם אלא יקבל על עצמו על העתיד ואז יחזור הלב לרשותו.

ובהאי עניינא אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שתחת ההכאה ביד על הלב לאחר שנכשל בחטא, ידפוק ויכה עם הלב על היד טרם החטא, שהראש יהא שליט על הלב ולא יתן לאבריו לעשות דבר שאינו כרצון השי"ת. וכך דקדק הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל (אזנים לתורה פר' נשא) בלשון הכתוב (במדבר ה ז) 'והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וכו' ונתן לאשר אשם לו' שהוא המקור למצוות וידוי, שפתח הכתוב בלשון רבים והתוודו, וממשיך בלשון יחיד והשיב וכן ונתן, כי אכן רבים הם ה'מתוודים', אבל רק יחידים עוזבים את החטא ומשנים אורחות חייהם למעשה...

בשם הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמרו שהדבר דומה לכן כפר ששהה בעיר והנה ראה שלפתע פרצה דליקה, וקרא ה'כרוז' לאמור הצילו... שריפה משתוללת, מיד רצו כל אנשי העיר עם דליי מים וכיבו את השריפה. כשחזר הכפרי הנבער מדעת לביתו סיפר בהתלהבות לכל אנשי הכפר הדומים לו, שראה דבר פלא בעיר, שצועקים ונכבית הדליקה... ונמלכו לנהוג אף הם במנהג נכבד זה... וכאשר פרצה שריפה לאחר זמן בכפר עמדו וזעקו... וכמובן שלא הועילו ולא כלום... הגיעו במרוצה לאנשי העיר והתמרמרו בפניהם מדוע אצלכם הועילה 'הסגולה'... הסבירו להם שאין התכלית בזעקה אלא במעשה... ואין הזעקה אלא תכסיס כדי לאסוף את העם לכבות את האש. כיו"ב, עיקרה של תשובה אינו החרטה והזעקה, אלא ההתעוררות לשינוי המעשים מכאן ולהבא.

כח. ובזה ביארו מה דאיתא במדרש (ויק"ר כה א) 'רב הונא אמר, אם נכשל אדם בעברה חייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים', כי כל עניינה ומהותה של תשובה הוא לשבר את ההרגלים, יעזוב רשע דרכו וישנה מאורחותיו, על כן אם היה למוד ורגיל לקרוא דף אחד ישנה דרכו ויתחיל ללמוד מעתה שני דפים.

מעשה באיש שהחזיק ברשותו 'בית מסחר' שבו מכר אבנים, חימר וכיו"ב לבנייני בתים, ביום מן הימים החליט להפוך לסוחר של 'רפואות', הרי בראשונה יוריד את השלט המודיע בראש כל חוצות כי כאן מוכרים כלי בנין,

אדם נמצאת שם נמצא האדם עם כל נפשו, נמצא שבשארם חושב על הקלקול הריהו בתוך הרע, ובוודאי לא ישוב בתשובה, כי מוחו יתגשם ויגרום לטמטום הלב ויכול ליפול לתוך עצבות חלילה, ומחשבה זו גרועה מעצם החטא, כי כשיחשוב על סור מרע ועל הבוץ - הפוך בבוץ והוא יסאר בוץ, בן חטא לא חטא, מה יש להקב"ה מזה, ובזמן שהוא חושב על זה הריהו יכול להיות נוקב מרגליות, ושיהיה משהו מזה למלכות

ויתלה שלט גדול המודיע שמהיום והלאה 'פנים חדשות' באו לכאן, וכל הנצרך לרפואה בגוף או בנפש יגש הנה. כך נמי, כל הרוצה לשנות דרכו לשוב להתקרב אל ה' עליו לשנות 'מהותו', לזוז ממקומו, ומהיום והלאה להלך בדרכים ישרות...

בעניין זה מסופר על הרה"ק רבי אהרן גראדיא זי"ע שהיה ד"ר גדול ומפורסם וחזר בתשובה על ידי הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע (הוא היה מטפל ברגליו המדוכאות בייסורים של המגיד), ביום מן הימים פנה רבי אהרן אל המגיד הגדול והתאונן בפניו על מחשבות שונות מימי עלומיו, הפוקדות אותו וטורדות את מנוחתו, פתח המגיד במשל ליהודי שהיה מחזיק ברשותו בית מזיגה, והיו הערלים באים מידי לילה לשנות עד כדי שכרותו של לוט, וכל שולחנם מלא קיא, ולא זו בלבד אלא גם שברו לו את חפצי הבית, עד שביום מן הימים החליט לומר די לכל הצרה הזאת, סגר את 'עסקי המזיגה', ופתח 'באותו מקום ובאותו זמן' בית מסחר לממכר 'בדים', ויהי בחצי הלילה, באו כמה 'שיכורים' ערלים לדפוק על דלתות הבית, בזעקם יהודי יהודי, פתח לנו, כי דבקה לשוננו מרוב צמא, יי"ש... יי"ש... כשמוע היהודי זעקתם בעוד ליל, לא התייחס אליהם, לא קם ולא זע מהם, אך הם בשלהם, המשיכו לדפוק עוד ועוד על דלתות הבית, עד שראה היהודי שעוד מעט קט תשבר הדלת, וה'שיכורים' יפרצו אל תוככי הבית, ויקשה פי כמה וכמה לסלקם ולהרחיקם מן הבית, על כן השיב להם מבעד לדלת הנעולה, כבר אינני 'מוזג', יין אין כאן, שיכורים אין כאן, מעתה אין לכם מה לחפש בביתי... מכאן ואילך רק 'בדים' תמצאו כאן, כיו"ב ביאר המגיד הגדול ואמר לרבי אהרן, כאשר יבוא אליך היצר, עם מחשבות זרות ורעות, אל תפתח לו אפילו פתח קל ודק, כי אז יקשה ביותר להוציאו ולסלקו, אלא מבעד 'לדלת' אמור לו, טעות גדולה בידך - כבר איני אותו ד"ר שמלפני שנים, אלא פתחתי כאן 'עסקים' חדשים, מעתה הנני עובד ה', ואין כבר כל דריסת הרגל לכל אלו המחשבות.

וכבר המשילוהו, למי שהוצרך להגיע לווארשא, וכבר עלה על הרכבת... אלא שבטעות עלה על הרכבת החוזרת מווארשא, על אם הדרך פנה אליו ידיד נאמן, ושאלו למחוז חפצו... מששמע כן אמר לו ידידו הרי הנך נוסע ברכבת הנוסעת לצד ההפוך ממטרת נסיעתך, הלך הלה ובחכמתו סובב פניו בעודו ברכבת לכיוון וווארשא, במקום שירד לגמרי מרכבת זו, ויעלה על הרכבת הנכונה, הרי אין לך שוטה גדול מזה, כי בהנהגה כזאת לעולם לא יגיע לווארשא... כך נמי לדידן, הרוצה לשוב אל ה' לעולם לא יגיע למטרתו אם יישאר לעמוד על עמדו בתוך הבוץ, ובמאסר תאוותיו ושטויותיו, כל חד בדלילה. אלא יעזוב דרכו ויתחיל להלך בדרך הנכונה.

מספרים על יהודי שהיה מברח סחורה בין הגבולות שלא כחוק. פעם נתפס בקלקלתו, ורצו מטעם השלטון להעמידו במשפט ולהענישו בכל חומר הדין. בצר לו נכנס היהודי אל רבו הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע ושאלו כדת מה לעשות, האם לברוח ולנוס על נפשו למדינה אחרת, היות ואפילו הסניגור אמר לו שאין כאן כל פתח לישועה, הורה לו ה'דברי חיים' להישאר על מקומו וליילך ללא כל חשש למשפט, ויבוא יום הדין, בעת המשפט פנה השופט אל היהודי ושאלו, האם אתה הוא משה 'קאהן', ענהו היהודי אין שמי 'קאהן' אלא 'כהן', חזר השופט ואמר לו, האם שמך הוא 'קאהן', והיהודי השיב בשלילה, נענה השופט, א"כ, אין זה האיש 'הנאשם', אלא הובא לכאן אחר בטעות ואיני יכול לשפוט אותו, כי כל 'כתבי האשמה' נכתבו על שם 'קאהן', ואילו שמו של זה הוא 'כהן'. חזר היהודי אל רבו הקדוש והודה לו על המופת הגדול, נענה ה'דברי חיים' ואמר, הנה עומדים אנו באלו הימים קודם המשפט הגדול והנורא ביום הדין, אשר בריות בו יפקדו, ובאם נרצה להינצל עלינו לשנות את מעשינו שינוי הניכר עד שנהיה כבריה חדשה, וממילא כבר לא יהיה עלינו שום קטרוג כי נהפכנו לאיש אחר, ולא זה האיש החוטא.

הגאון הגדול רבי ברוך בער מקאמעניץ זי"ע בעל ה'ברכת שמואל' אמר פעם, דעו לכם שהיצר אינו מניח לאף אחד, ולכל אחד ימצא את הדרך להפילו בפח יקוש כפי מדרגותיו, ואף ה'ראש ישיבה' אינו נמלט ממנו, הן אמת שלא יבוא אליו לומר לו אל תלמד שהרי ראש ישיבה הוא ולא ישמע לו, ואף להדיחו מיראת שמים לא ינסהו מכיוון שהיצר יודע בעצמו שלא ישמע לו, על כן יבוא לעוררו שיחמיר בחומרות יתר על המידה עד כדי 'נערוון' (עצבים) המעבירות את האדם על דעתו, ובזה יפילנו לגמרי.

מלך אוהב צדקה - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו
כתב הרמב"ם (הלכות תשובה ג ד), נהגו כל בית ישראל,
להרבות בצדקה^כ וחסד בין איש לרעהו ובמעשים
טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים
יתר מכל השנה. וכך כתב רבינו אפרים (הובא בנחל
קדומים ריש פר' שופטים) רמז מן התורה להרבות בצדקה
בימים אלו, בלשון הכתוב (דברים טז כ) 'צדק צדק תרדוף

שמים, לכן סור מרע, הפנה עצמך מרע, אל תהרהר
ברע, עשה טוב, עשית חבילות עבירות עשה מצוות
כנגדן... עם ישוב הדעת, עכ"ל.

אין לנו אלא לקיים את דברי חז"ל (בר"ר נא ו) 'אין
ועתה אלא תשובה', כלומר שיתחדש מעתה כבריה
חדשה ובתינוק שנולד, וכך יוכל לבוא לפני ה' אלוהיו
ולהתקרב אליו בבעל תשובה גמור.

מין הבאר

הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהבישט זי"ע היה ממשיך למהלך בדרך ונפל בבוץ, אם יתחיל מיד לנקות
עצמו ואת בגדיו, לא די שלא ינקה בזה את בגדיו, אלא הבוץ יתפשט יותר על הבגד וילכלכנו יותר, מה
יעשה, ימשיך בדרכו כלא היה, ולאחר זמן כשיתייבש הבוץ, אזי בגרירה אחת יתפורר כל הבוץ ויפול מבגדו
ללא כל עמל ויזע. כיו"ב, המתבוסס ב'סור מרע' וחושב הרבה מעברו, לא די שלא ינקה עצמו אלא מסוכן
הוא להתלכלך יותר, מהי תקנתו, בגשתו למלאכת התשובה לא יתייחס כלל לעברו, ולא יעסוק בסור מרע,
אלא ילך בדרכו בעסק התורה והמצוות כאילו לא אירע דבר, ובבוא הזמן 'כשיתייבש' הבוץ, אז בגרירה אחת
בהרהור תשובה אחד כדבעי, ינקה ויפול כל הרע מאתו (משמיע שלום).

יש שהעמיסו בלישנא דגמ' (פסחים ק). 'פורס מפה ומקדש', שיפורס מפה על העבר ואז יוכל לקדש עצמו.
בסגנון זה אמר הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, במשל למי שנתלכלכו בגדיו ב'אפר' שריפה, שאם יתחיל
לנקות עצמו על ידי שפשוף הבגד, אזי לא די שלא ינקה את עצמו אלא יטנפו בגדיו יותר, אלא כך יעשה
- ינפח בפיו על האפר, ובנפיחה אחת יתפזר ויעוף כל האפר מבגדיו, ולדידן, המרגיש בנפשו כי נפשו נכתמה
ב... לא ישפשף - ויתחיל לחשוב אודות עברו, כי נכשל בזה ובזה, ובמחשבות מעין זה. אלא ינפח פעם
אחת ברוח פיו על כל ה'עבר', ויראה בעיני רוחו איך שכל עברו כאפר שכבר התפזר לכל עבר, ומעתה יעבוד
את בוראו ויעסוק בתורה ויראה כמי שנולד זה עתה.

וסיפר את אשר קרה עמו בראשית הימים, שאחר המלחמה עבר להתגורר בוויילנא יחד עם אביו הגאון רבי
שמואל לייבאוויטץ זצ"ל, ושם חלה האב ור' ברוך בער יושב ליד מיטתו לילות וימים, ממש לא מש ממיתת חליו,
אפילו כשמקורביו שחששו לבריאותו הציעו שאחד מבני הישיבה יחליף עמו מעט לא הסכים, אמנם, כל המאמצים
לא נשאו פרי והאב הזקן נפטר. חלשה דעתו של רבי ברוך בער, בהאשימו את עצמו כי לא טיפל באביו כראוי,
וכי אם היה מטפל בו די הצורך היה מאריך עוד ימים, צערו של הגאון גבר עליו מאד וסכנה היתה נשקפת לחייו,
באחד הימים נזדמן הגאון לאסיפת רבנים שהתקיימה בוויילנא, וגם ה'חפץ חיים' היה נוכח שם, ה'חפץ חיים' סגר
עצמו עם רבי ברוך בער באחד החדרים הצדדיים, ופתח בשיחה על נושא התשובה כשידו אווזת בידיו של רבי
ברוך בער, וחזר עמו פעמים רבות כי כך היא כחה של תשובה, לא זו בלבד שהעוון נמחק כליל, אלא כל מהותו
של האדם נהפך לאיש אחר, עד שהחל רבי ברוך בער לומר מרוב שמחה, א נייער ברוך בער, א נייער ברוך בער
(ברוך בער חדש), פנים חדשות באו לכאן. כל ימיו הכיר רבי ברוך בער טובה ל'חפץ חיים', באמרו ה'חפץ חיים' ממש
החיה אותי.

כט. מעשה בבית מדרשו של הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, בעשיר קמצן מופלג שנתעלף ביוה"כ, והרופא אמר שעליו
לשתות 'שיעורים', אמנם גם אחר השיעורים עדיין היה מסוכן, נענה הרופא ואמר שעליו לשתות 'כוס' שלם
כדרך השתיה בכל עת. מכיוון שכן שאלו את הרה"ק כדת מה לעשות, אמר להם הצדיק שירכנו מעל החולה וילחשו
באזנו שמתירים לו לשתות כדרכו, וגם שתיה מרובה, אבל על כל כוס וכוס יצטרך לשלם למחרת 'מאה רייניש',
וראה זה פלא והפלא, מששמע כן, התחזקו כוחותיו של אותו 'קמצן נורא'... וכבר לא הוצרך לשתות אפילו
ב'שיעורים'... ובפשוטו, מאחר שידע עשיר שכל 'כוס' תעלה לו ביוקר כבר לא היה צריך לה...

למען תחיה וירשת את הארץ, שראוי להרבות בצדקה ולרדוף אחריה, למען תחיה - שבזכות הצדקה תזכה להיכתב ולהיחתם לחיים^ל, אימתי הכתוב מדבר, וירשת אותיות 'ו' תשרי, שכן מתוך עשרת ימי תשובה ישנם שישה ימים שניתן לתת בהם צדקה [שהרי בשני ימים דר"ה ובשבת שובה וביוה"כ אי אפשר לתת צדקה]^{לא}.

בביאור מעשה זה אמר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע מאמר נורא, כי השטן הוא היצר הרע יודע ומכיר היטב עד כמה גדול כוחו של התענית ביום הקדוש, ועד כמה היא מעוררת רחמים בשמי מרום, ועל כן התאמץ להביא אותו עשיר לידי צמאון ופיקוח נפש בכדי שלא יוכל לצום... אמנם סגולת הצדקה להשביט כל מריע גדולה כהנה וכהנה מסגולת הצום... והיה 'עדיף' לשטן המשחית שהלה יוכל להתענות ביוה"כ מאשר שיתן צדקה...

כתב הגה"ק מהר"מ פאפירש זי"ע (אור הישר, עמוד גמ"ח פ"א) בזה"ל, כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, ואין מדקדקין בתפילתו, ומקבלין אותו בפנים מאירות, והרבה מליצי יושר עליו בב"ד של מעלה בעת משפטו בא לנגדו.

ל. מובא בגמ' (כתובות סז:) שמר עוקבא היה רגיל בכל 'מעלי יומא דכיפורי' (ערב יו"כ) לשלוח לעני שהיה בשכנותו סך ארבעה מאות זוזים. וכתב המהרש"א (ח"א ד"ה ארבע) וז"ל, דקדק ליתן צדקה זו הגדולה ערב יו"כ, שזכות זו יהא מכריע לטובה (א"נ בו ביום צריך העני יותר לסעודתו). עכ"ל.

סיפר הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זצ"ל אב"ד 'חוג חתם סופר' ב"ב, בשנה אחת אחרי 'סעודה המפסקת' קרא הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע לאחת מבנותיו, ואמר לה, שתלך להציע שידוך ליתום פלוני עם יתומה פלונית, אמרה הבת, מיד בצאת החג אפעל להוציא את השידוך מן הכח לפועל, אמר לה החת"ס, לא כי, הנה אנכי נזקק לאיזה זכות לקראת יום הדין והחתימה, לכן עשי זאת כעת מיד.

מיד שלחה הבת לדבר עם הבחור אודות יתומה פלונית, ויען הבחור מה אעשה ואין הפרוטה מצויה בכיס, הביאה הבת את דבריו אל אביה הגדול, נענה החת"ס והשיב שהוא מבטיח שלעולם לא יחסר להם דבר בביתם... מששמע הבחור את הבטחת החת"ס הסכים מיד (ואכן, לימים סיפר הלה, שתמיד היתה פרנסתו מצויה, ואף שלא זכה לעשירות, מ"מ מאומה לא היה חסר בביתו לעולם), אף צד הכלה הסכימו מיד ובאו בברית האירוסין לשמחת החת"ס, שרק אחר שקיבל את הבשורה הטובה פנה לצאת לבית הכנסת לתפילת 'כל נדרי'.

בהגיעו לבית המדרש כבר שקעה החמה והכל עמדו מוכנים ומזומנים לתפילה מזה זמן רב, ובכניסתו רימזו הגבאי על השעה המתאחרת, נענה החת"ס ואמר 'לא אחרתי כלל', כי בשמים לא יתחילו 'כל נדרי' טרם בואי... הרי לך, מחד גיסא סבר החת"ס שאין בידו שום זכות לגשת ל'כל נדרי', ופעל בכל כוחו לגמור את השידוך קודם 'כל נדרי' כדי להרבות בזכויות, אף שידע שאין מתחילים במרומים כל נדרי קודם ביאתו לביהמ"ד, עאכ"כ, כמה עלינו להרבות בצדקה וחסד בימים אלו.

לא. מעשה היה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שהגיע אליו אחד מתלמידיו רבי יענקל קראקובער (יעקב מהעיר קראקא) אחר ארבעים שנה שלמד בישיבתו, שאלו הח"ח לשלומם ולמצב פרנסתו, ענה ר"י, שבח והודאה לבורא עולם על שנתברך בעשירות מרובה, כי בשעה שהכל מרוויחים סך ארבעים רובל בחודש הוא מרוויח סך אלפיים רובל בחודש, כי הנה חבילת עצים אשר שוויה ברוסי' כעשר רובל נמכרת בפולין תמורת מאתיים רובל, ואלו עסקיו להעביר עצים מרוסי' לפולין מתחת עיני שוטרי הגבולות שלא יבקשו מכס העולה להון תועפות. שאלו הח"ח וכי לא חושש מר שמא יתפסוהו שוטרי הגבולות... והרי הם חשודים גם ברציחה על 'עבירה' כזאת. אמר לו ר"י, בתחילה הייתי מעביר את חבילות העצים ומשחד בכל פעם את שומר הגבול, עד שביום אחד שאלתיו יגלה לי מר כמה הוא מרוויח בחודש, אמר לי השומר כארבעים רובל, אמרתי לו, שמע נא, אני נותן לך מעתה מאתיים רובל בכל חודש, שאלני השומר תמורת מה תתן לי שכר עצום כל כך, אז קבעתי עמו כי בכל עת וזמן שאנכי עובר בין הגבולות הרי אני כמי שהוא 'רואה ואינו נראה' - יעשה עצמו כמי שלא ראני כלל... וכן הוה, ומשם באה עשירות העצומה. לשמע דבריו אמר לו החפץ חיים, חזור על דברך ושוב לספר את המעשה ג' פעמים. אחרי הדברים האלה ביקש ר"י את ברכת הח"ח שהשומר הנכרי יאריך ימים על ממלכתו כי הלה הזקין לאחרונה ואינו יודע מי יהיה השומר הבא לאחריו ומה טיבו בעסקי השוחד...

מפרש את דברי הברכה 'מלך אוהב צדקה ומשפט' - שהקב"ה אוהב את מעשה הצדקה הנעשית כמשפטה (בתיקונו). הוסיפו על כך את הנוסח בעשי"ת 'המלך המשפט', פירוש שבימים אלו הקב"ה הן האם קיימו כראוי את הצדקה. נמצא דהמלך המשפט קאי על מה שאומרים בכל ימות השנה 'אוהב צדקה ומשפט', ומשום הכי רמזו המשפט על מצות הצדקה הגם שכל מעשי בני אדם נידונים בימים אלו (ולא רק מעשי הצדקה), מכל מקום לא רמזו כי אם בענין הצדקה, להודיע שאין חביב לפניו בצדקה לב.

פסוק ה'מחבר' (ס' תקפב א) 'בעשרת ימי תשובה אומר המלך הקדוש, המלך המשפט, וצריך להבין, דבשלמא 'המלך הקדוש' שאומר במקום 'הא-ל הקדוש' שפיר, מפני שרוצים להזכיר ענין המלכות בימים אלו, אך מדוע משנים ואומרים 'המלך המשפט' הלא בלאו הכי מזכירים 'מלכות' כשאומרים 'מלך אוהב צדקה ומשפט', ואדרבה, יש מקום לומר דנוסח זה עדיף טפי, שאומרים שהקב"ה אוהב את הצדקה ומשפט שעושים בימים אלו. הסבר לדבר מצינו בספר 'מעיל צדקה' (אות תקט) לבעל ה'שבט מוסר' זצ"ל, בראשית דבריו

אח"כ אמר לו הח"ח הבה נכנס יחדיו להיכל הישיבה, אף שבאותה תקופה כבר לא היה הח"ח נכנס לישיבה, כאן יצא מגדרו ונכנסו יחדיו, ויאמר הח"ח לר"י עלה נא על 'ארון הקודש' במקום המיוחד ל'דרשנים' וספר להם את מעשה עשירותך, אך ר"י לא רצה (מחמת הבושה) לפתוח פיו ולדבר, מכיוון שכן עלה הח"ח וסיפר את המעשה, ולמד מזה, בכוחו העצום של 'שוחד' שע"י הרוויח היהודי שלא די שלא הרגוהו על גניבת הגבולות, אלא גם זכה לעשירות עצומה. אף אנו פעמים שנראה לנו ברוב ייאוש כי מצוותינו ריקים מכל, יבשים מבלי כל לחלוחית ואינם חשובים מאומה, אבל באמת פעמים שיבוא מלאך יגדיל וינפח אחת ממצוותיו עד שתגדל מעל כל עבירותיו יחדיו... וכשישאל האדם את המלאך איזו מצווה הגדלת כל כך, יענהו תפילת שחרית, שמא שחרית של יום הכיפורים, לא ולא, אלא שחרית של יום רגיל מימי החול... ומדוע כי איש זה שיחד כביכול כלפי שמיא, ומהו ה'שוחד' - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, ברחמיו על הבריות קנה לעצמו כאותו ששיחד את שומר הגבולות גדלה עשירותו ע"י לאין ערוך.

בימים מקדם כשהיתה אימת הצבא של מדינת ליטא על בחורי ישראל, עלה למעונו של הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן ספעקטאר זצ"ל בחור בן עשירים שהגיע זמנו להתייצב לפני הצבא, ובכה לפניו, רבי קדוש, עד לאחרונה היו בני העשירים משחדים את פקידי הצבא בממון רב והללו היו מוציאים כנגד המצלצלין שטר שחרור ו'פטור' מהצבא, אך לאחרונה גדלה רשעותם של פקידי הצבא, את השוחד הם נוטלים בשמחה רבה, ולאחר שהממון בכיסם הם שבים 'למסור' את המשחדים ובזה משלחים לבית האסורים את הבחורים ואביהם גם יחדיו, על כן נפשי בשאלתי, כדת מה לעשות, כי אם לא אתן שוחד הרי מיד אלקח לצבא, ולאידך, הרי גם נתינת השוחד איננה עצה... חשב הגאון כמה דקות, ולאחר מכן נענה ואמר, שמע נא, יש לי עסקן גדול (מאכער) שאין דלתו נעולה לעולם, וגם אין דלת נעולה בפניו, הב לי צרור מעותיך, ואני אמסרנו לאותו עסקן, לך בשלום לדרכך, תן תנומה לעפעפיך ושטר השחרור יגיע ע"י הדואר עד לפתח ביתך, וכן עשה הבחור.

ואכן, כעבור שבועיים ימים נקש בביתם איש הדואר ומסר לידי הבחור מכתב מטעם הצבא הפוטרו משירות בצבא 'מטעמי בריאות' ושם ניתן בידו זכות ערעור עד יום פלוני... וליהודים הייתה אורה ושמחה וששון, הבחור שלא ידע את נפשו מרוב שמחה מיהר לביתו של הגאון להודות לו ולברך את שליחו הנאמן, ובתוך הדברים אמר לר"א, הנה, מובן מאליו שאי אפשר לפרסם בראש כל חוצות מיהו העסקן שהרב השתמש בו, אבל אע"ז לבקש מהרב שיפרסם את שמו לכה"פ בין אנ"ש, ועכ"פ בין העשירים... אמר לו ר"א, שמע היטב, עסקן זה הוא טוב לא רק לענייני הצבא אלא לכל מיני הצלות שבני דורנו צריכים להם, ולא רק לעשירים... ואפרש שיחתי, באותו היום שבאת אלי לפני כשבועיים נכנסו אלי כלה ואמה אשר באו לשפוך ליבם כי מועד הנישואין קרב ובא ולרש אין כל, והיו שרויות בפחד ובהלה שמא תתפרד החבילה, משיצאו שניהן נכנסת עם 'שאלתך' אמרתי לעצמי, הנה הקב"ה בעל הגמול בוודאי לא ישיב ריקם את פני נותני הצדקה, וגדולה צדקה להגן מכל מיני פורעניות צרות ויסורים, על כן ביקשתי ממך את צרור הכסף, נתתיו להם ובזכות שמחת לבם בא אליך כתב ה'פטור' עד הבית... (מפי הגאון הגדול רבי ראובן פין

זצ"ל, ששמע מהבחור בעצמו שכבר נהפך להיות 'בעל בעמיו' - בימי נדודיו מאדמת אירופה לשנחאי שביפאן בימי המלחמה).

לב. ראיתי לחכמים וגדולים המבארים הא דאיתא בירושלמי (סוף פאה) שהזקנים היו נוטלים מעות צדקה רק בעשי"ת ולא בכל השנה כולה, ומבארים, שבכל השנה נמנעו הזקנים מלקבל כמובא ברמב"ם (מתנ"ע סוף פ"י) שיש מעלה

ואעפ"כ לעולם לא יטהר אם לא עשה תחילה איזה פעולה לטובה, שהכנים את כל גופו תחת המים המטהרים, כיו"ב ממש הוא לענין טהרת יוה"כ, אף שהקב"ה בא לטהר את בני ישראל, אעפ"כ על האדם לנקות ולטהר עצמו תחילה, וזהו אומרו 'לפני מי אתם מטהרין' - שמתחילה יטהר עצמו ואז יזרוק הקב"ה עליו מים טהורים ויטהרו.

עד שירצה את חברו - פיוס וריצוי בערב יוה"כ, וזהירות יתירה מן הכעס והמחלוקת

בתיב (הושע יד ב-ג), 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי בשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולכאורה צריך ביאור מדוע האריך הכתוב בלשונו עד שנראה ככפל הלשון - 'שובה ישראל' ושוב כתב 'ושובו אל ה'.

ומבאר הר"ק ה'חתם סופר' ז"ע (דרשות לשבת תשובה תקנ"ה יז) שבתחילה דיבר הנביא לשוב על עוונות שבין אדם לחברו, וזהו שאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך, ר"ל על החטאים המגיעים עד ה' אלוקיך ולא עד בכלל, והם דברים שבין אדם לחברו (ועיי"ש עוד), ורק לאחר מכן 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' - בדברים שבין אדם למקום.

ואכן שנו חכמים בלשון המשנה (יומא פה:) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו, דרש ר' אלעזר בן עזריה 'מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו' (ויקרא מז ל), עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום

לפני ה' - יטהר עצמו לקראת היום הגדול והנורא

הנה בתיב (ויקרא מז ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו', וביאר ה'כלי יקר', כי בא הכתוב לצוות על התשובה והטהרה קודם יום הכיפורים בהכנה לקראת האי יומא רבא, ולפני היינו מקודם. וז"ל, וקודם שיכפר עליהם ה' חייב כל אדם לטהר עצמו מבפנים רגל ועד ראש מכל זוממאת העון, לכך נאמר לפני ה' תטהרו, ולפני משמש לשון קודם וכו', והיינו לפני בא יום ה' הגדול והנורא תטהרו ע"י התשובה ואח"כ יטהר ה' אתכם ע"י הכפרה.

בה רמז הר"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ע (תורת המגיד מזלאטשוב יוה"כ) בלשון המשנה (יומא נג:) שם נתבאר כל ענין עבודת כה"ג ביום הכיפורים, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, שאף אם יכנס למקום הקדוש ביותר אינו נכנס אלא 'למקום שנכנס' מתחילה, כלומר כפי מה שהכין את עצמו מבעוד מועד, כך 'עמד במקום שעמד' במדרגה שהכין את עצמו להתייצב מראש.

הנה במשנה (סוף יומא) דימה התנא רבי עקיבא את טהרת יוה"כ לטהרת המקוה, וביאר ב"לקוט הגרשוני' (קונט"א ערך תשובה) שכשם בטהרת המקוה מצינו ברמב"ם (מקוואות פ"א ה"ט) שהקופץ למקוה הרי זה מגונה, כך גם לגבי טהרת יוה"כ נאמר בן הקופץ לטהרת זה היום ללא הכנה הרי"ז מגונה, אלא יתחיל בהכנה קודם לכן דגא בתר דרגא, ולא 'קפוצ' ברגע אחד.

עוד ביאר ב'בינה לעיתים' (דרוש יא) כי כמו שבטהרת מעיין ומקוה הרי מעיין זכור מים לפני האדם

במי שאינו נהנה מן הצדקה כדי שלא להטריח על הציבור, אבל בימים אלו שה'נותנים' נותנים כדי להרבות בזכויות בכדי לזכות בדין, נמצא, שאדרבה לא 'לקחו' זקנים אלא 'נתנו' למי שנתן להם.

לג. וכבר היה נוהג הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל לעורר את הקהל בדרשתו קודם 'כל נדרי' על חובת הזהירות ב'בין אדם לחברו' בלשון הכתוב (שמואל ב' כד יד) 'נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה', כי על 'הנפילות שביד ה'' בעניינים שבין אדם למקום הרי רבים רחמיו, אך ביד אדם - חטאים שבין אדם לחברו אל אפולה, כי אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו...

סיפר בעל העובדא מחשובי הרבנים בעי"ת בני ברק, שבאחד הנישואין בבית אחיו שליט"א כיבדוהו תחת החופה ב'ברכה אחריתא', וכבר עקר רגליו ונכנס תחת החופה, נטל הכוס בידו ואף החל לומר ברוך אתה... עד שנזדעק ה'מחותן' בחמת זעם, ונענה לאחיו ה'מחותן' מצד שני, היאך כיבדת את אחיך בברכה אחריתא הרי עלי לכבד את פלוני ופלוני מבני משפחתי... כראות רב זה את פני הדברים הניח הכוס מידו, וירד על אתר מבימת החופה וכדי בזיון וקצף.

באר הפרשה - פרשת האזינו - עשי"ת - יוה"כ

הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו. וכן נפסק הכיפורים לפיכך ולרצות את מי שפגע בו"ל כדי שיהיה להלכה (שו"ע תרו"ס"א ובמ"ב סק"א) שיש חיוב בערב יום נקי וזך ביוה"כ מכל שמץ עוון ואשמה לז'.

והנה, עברו ד' שנים מאותו מעמד החופה, וה'חנתן והכלה' עדיין לא נושעו... עד שבאו כמה מבני המשפחה והעלו חשש שמא הסיבה לכך היא שאותו רב נפגע בחופתם, עלו שניהם לבית הרב שליט"א, וסיפרו לו דברים כהווייתן, ביטל הרב את דבריהם, לא נפגעת כלל באותו מעמד... אך הם הפצירו בו שיאמר 'מחול לך' 'מחול לך', וכן עשה, ולתקופת השנה נולד להם בנם למזל"ט.

מין הבאר

נפלאות מצינו ב'ענף יוסף' (יומא דף פא: בעין יעקב) לבאר ענין מצוות האכילה בערב יום הכיפורים, וז"ל, ובספר 'שפת אמת' (הקדמון) כתב וז"ל, ולי נראה כי לענין כפרת עון יותר תלוי ביום הט' מיום העשירי, כי בט' צריכין ישראל לתווק השלום ביניהם, וכמו שאמר רבי אלעזר בן עזריה (יומא פה:): דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, ומטעם זה נתן הקב"ה מצוה זו לאכול ולשתות ביום זה שיהיה לאדם לב אחד ושמח, כי קודם שיאכל האדם יש לו ב' לבבות כי אז יש לו לב רגז, ולכן אמר הכתוב (ישעיה נח ד) 'הן לריב ומצה תצומו', כי ביום הצום תתגבר המרה המחריחית כל ריב וכל נגע, ולכן צוה ה' לאכול ולשתות ולהתענג בדשן, אז לב שמח ייטיב פנים נזעמים אל פנים לחבר את האהל ויאסוף כל ישראל חברים ברגל יחף עומדים לפני ה', ע"כ.

לד. מובא בגמ' (ר"ה יז:): שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתיב בתורתכם 'אשר לא ישא פנים' (דברים י יז), וכתוב (במדבר ו כו) 'ישא ה' פניו אליך', נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופייס את חברך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחברו. וכלומר, שעל עבירות שבין אדם למקום הקב"ה נושא פנים ומוחל על 'עלבוני', אכן על עבירות שבין אדם לחברו אינו נושא פנים.

וביאר המהרי"צ חיות, כי בחטאים שבין אדם למקום כביכול הקב"ה הוא 'התובע' והבעל דין, וממילא יש בידו למחול על התביעה, מה שאין כן כלפי בין אדם לחברו שאז כביכול השי"ת אינו 'בעל דין', שהרי הלה פגע בחברו, אלא הקב"ה הוא 'השופט' היושב על כסא דין, ואין כח לשופט למחול אלא הוא מחויב לשפוט בצדק בלא שום נשיאות פנים.

לה. חידוש נפלא כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (יומא פז:): על הא דאיתא שם בגמ' שרב חנינא נפגע מרב והקפיד עליו, והלך רב לפייסו בערב יום הכיפורים במשך י"ג שנה (עיי"ש), וכתב ה'שפת אמת' שהגם 'שלא כדין שיקפיד', שבאמת רב היה צודק מכל מקום הלך רב לפייס אותו, כי ביוה"כ צריך להתפייס איש עם רעהו ואין נפקותא עם הצדק עמו במה שהקפיד עליו או לא מכל מקום צריכין להתפייס. לו. ולאידך צריך לשים על לב מה שכתב הרמ"א (סי' תרו"ס"א) והמוחל לא יהא אכזרי מלמחול, ואף אם קשה לו הדבר יעביר על מידותיו, ועי"ז יעבירו ממנו כל פשעיו.

וכבר נאמר בתורתנו הקדושה בפרשת משפטים (שמות כג ה) 'כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו... עזוב תעזוב עמו' ובתרגום 'מְשַׁבֵּק תְּשַׁבֹּק מָה דְּבִלְבָּךְ עֲלוּהִי וְתִפְרָק עִמָּה', היינו ש'עזוב תעזוב' כל טינה שיש בליבך על 'שונאך' זה ותעמוד לעזרו. ומבאר בספר הקדמון 'ברית מנוחה' שהכוונה היא, אם משבֵּק - תעזוב ותסיר כל אשר יש לך בלבך על חברך, אזי תשבֹּק - תיעזב אף אתה מכל הצרות הבאות עליך, כי הקב"ה עזוב יעזוב מעמך את כל חטאיך ותישאר נקי מכל רבב.

סיפר לי הרה"ח ר"י קלעצקי שליט"א המשמש מזה שנים רבות ב'ימים נוראים' כבעל תפילה באחד מבתי המדרשות המפורסמים בארה"ב, והנה אחד מהמתפללים דשם התקשה במציאת זיווגים הגונים לשניים מבניו הי"ו שכבר הגיעו לגיל השלושים, על כן היה נוהג לקנות 'פתיחת הארון' שבתפילת נעילה (הנודעת כסגולה לכל מיילי דמיטב) בכל סכום אשר יושת עליו, והיה עומד עם בניו אצל הארון הקודש במשך כל תפילת נעילה ובכך קיווה לפתוח

(שהרי הכל ממהרים לביהמ"ד עם 'נרות חיים' בידיהם, כדי להדליקם כנהוג משום סימן טוב, עיי' רמ"א תרי ס"ד), 'שכבר הגדיל המדורה מדורת גיהנם, שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו', ע"כ. והיינו שכבר הבעיר אש להבה של מדורה וכבר אינם זקוקים עוד להדליק אור של נר, ואוי שכך עלתה בידם רח"ל.

ביותר צריך להזהר שלא יבוא לידי כעס ביום הזה, כי השטן משתדל בכל כוחו להביאו לידי כעס ומחלוקת, וכאותם דברים כדרבונות שאמר הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרשות הצ"ח לשבת שובה, דרוש כד אות יב) וז"ל. והנה מעשה שטן ביום הקדוש - ערב יוה"כ, רובם באים לידי כעס עבור דבר שטות... וגם הנר אינו צריך

שערי שמים לתפילותיו, לפני עשר שנים בשלהי שנת תשע"ו פרצה מחלוקת בין היהודי והגבאי של ביהכנ"ס, עד שהגבאי החליט שבשנה זו לא ימכור לו בשום פו"א את 'פתיחת הארון', מה עשה, לקראת ראש השנה תשע"ז מכר את כל העלויות של ראש השנה ויוה"כ בצינעא בין חבריו וכך ידע שלעולם לא יגיע איזה כיבוד ליריבו, בהגיע העת, וכבר התחיל החזן תפילת חזרת הש"ץ של נעילה פרץ היהודי לביהכנ"ס בבכי תמרורים על פגיעתו הקשה - שהרי הורגל מקדמת דנא להתכבד בפתיחה זו ועתה לא... וזעק מנהמת לבו היתכן שאפילו אחד מבין עשרות המתפללים איננו מוחה על כבודי שנתבזה ברבים, לבו של החזן התפלץ ברחמיו על היהודי ורצה לפייסו, אך לא היה בידו שהרי עמד באמצעה של תפילת העמידה...

מיד במוצאי יוה"כ פ"א אחר הבדלה מיהר החזן ובירר איה מקום מגוריו של הנפגע, עלה לביתו והסביר לו בטוב טעם ודעת שתפקידו של בעל התפילה שיתקבלו התפילות בשמים ממעל ובמצב כזה נראה כל הענין כמסוכן, על כן הוא מבקש ממנו ברחמים ותחנונים שימחול ויסלח לגבאי ולכל בני הקהילה, אך הלה לא אבה למחול לגודל הפגיעה כי קשה - יושבים להם כל יושבי ביהמ"ד ואחד מהם אינו מוחה על דמי שנשפך כמים לעין כל... אחר שעתיים של תחנונים אמר לו ה'חזן', שמע נא ידידי היקר, הרי לך שנים רבות שקנית 'פתיחה' ועדיין לא נושעת, הנני מוכן להבטיחך, אם תמחל לכל בני הקהילה, הרי בשנה הבאה בבואי הנה שוב לקראת ימים נוראים כבר יהיו שני בניך אחר העמדת בתים נאמנים בישראל... לזה כבר הסכים היהודי, ויען ויאמר 'מחול להם... מחול להם... מחול להם...'

מספר לו אותו החזן שליט"א, לשנה הבאה ביום שבעה עשר בתמוז דברתי עם הגבאי אודות סדרי התפילה לשנה הבעל"ט ר"ה תשע"ח, ושאלתיו אודות אותו היהודי הנפגע, אמר לי הגבאי, אין רגליו דורכות בבית מדרשנו, אך זאת אומר לך שבחורף האחרון השיא את שני בניו בשעטומ"צ. מכאן תבין כוחו של המעביר על מידותיו, שהרי בקושי רב עלה בידו למחול להם, ובזכות זה באה ישועתו הגדולה.

לז. וכך כתב בספר 'לבושי בדים' (דרוש כ, דרשה שנשא בשנת תקנ"א) בזה"ל, והעיקר ביום כיפור שיסיר מלבו הקנאה והשנאה ויהיה אחדות בינינו, ואז אין שום קטרוג 'כי אין לבוא אל המלך בלבוש שק' (אסתר ד כ), שק ר"ת שנאה קנאה, וליל יוה"כ נקרא 'שער המלך' שיושב על כסא רחמים. עכ"ל. והרי שכבר קודם יוה"כ צריך להסיר את הקנאה ואת השנאה, בכדי שיוכל לבוא אל 'שער המלך' - לליל יוה"כ כשהוא 'לבוש' כראוי... גם צריך זהירות יתירה שלא להיות 'קצר רוח' ולהסתובב בפנים נפולות עצבות וזעופות... וכאותו מעשה שהיה אצל הגה"ק רבי ישראל סלנט'ער זי"ע שראה אדם מישראל המהלך ברחובה של עיר בערב יוה"כ בפנים נפולות לרוב יגונו על 'עונותיו', והיה הלה משרה סביבותיו רוח נכאה ודכאון, אמר לו רבי ישראל 'וכי מה אשמים כל עוברי אורח שחטאת...'

מן הבאר

פעם ניגש אל הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע בערב יום הכיפורים לעיתותי ערב איש אשר היה ידוע כמאריך בשיחה... (בלשון נקיה, וכפי הנקרא בפי הבריות פעגה, טרדן) הלה דיבר ודיבר ודיבר, והרה"ק ישב והקשיב לקולו, משסוף סוף הלך לו שאלו בני הבית את הרבי, וכי לא מצא לו זמן לדבר את שטויותיו אלא בעיוה"כ ברגע האחרון, ענה להם הרבי בדברי הרמב"ן הללו - תתנהג לדבר כל דברך בנחת לכל אדם - אפילו פעגה כזה, ובכל עת - אפילו בעיוה"כ לעת ערב...

ואדרבה, מחובת היום להרבות באהבת ישראל^{לט}, ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה^מ וכמו שאומרים בתפילת מוסף (אחר סדר תשיעי ועשירי^{מב}).

ועבודה) יום שימת אהבה ורעות, יום עזיבת קנאה ותחרות, ולהוסיף בצדקה וחסד^מ.

וביאר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע במהות מצות האכילה ביום זה, כי מטבע האדם הרי על ידי

הצום מתמעט חלבו ודמו שנוצרו מן האכילה שאכל ביום אתמול, וכנגד זה אנו מתפללים בכל תענית (ומקור בברכות יז.) 'שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט היום, כחלב מונח על גבי המזבח לפניך ותרצני', על כן אין מן הראוי לאכול בערב יום כיפור אכילה של 'רשות', כי

כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בערב יוה"כ פ' בתיב (ויקרא כג לב), 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש', והקשו חז"ל (ר"ה ט). 'וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך כל האוכל

וכבר אמר הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע לחסידיו, דעו לכם שאם ממחר אדם לבית המדרש להתפלל ולומר כל נדרי בערב יום הכיפורים, ותוך כדי הליכתו פונה אליו יהודי ומבקש לשפוך לפניו את כאב לבו על צרותיו הפוקדות אותו ולקיים דאגה בלב איש ישיחנה, חלילה לו מלעצור בעד היהודי בכדי למחר לכל נדרי. כי הלא כל מהות כל נדרי ומהות יום הקדוש הוא הרי תשובה שלימה, ותשובה מה היא, לקיים ואהבת לרעך כמוך בהידור... כי זה כל האדם.

פשיטא ואין צריך לומר שיחד עם זאת עלינו לזכור היטב היטב על יקרת הזמן הבורח באש לתוקף קדושתו, ולא יזעק 'לאחר מעשה' לומר חבל על דאבדין, אלא ימלא כל רגע ורגע... וכל ערום יעשה בדעת.

לט. באחד השנים בערב יוה"כ לפנות ערב נראה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע מטפל ומתקן בצינור שבור של מי שופכין (ביוב) שעמד בסמיכות לבית מדרשו כשהוא כבר לבוש בקיטל וטלית לקראת 'כל נדרי', אחד העוברים שראה את המחזה הנורא... וכמעט נעתקה לשונו מרוב תדהמה שאל הלה את הרבי, רבי קדוש, מה מעשיכם כאן בזו השעה - לטפל במי שופכין בשעה שאנו עומדים על פתחו של היום הגדול והנורא. אמר לו ר' שלומ'קה, מעשיי אלו הם כמעשיי של הכהן גדול בשעה שעמד אחת בשנה לפני ולפנים ב'קודש הקדשים' (כי מסביב אותו ה'שבר' שבצינור פרצה מחלוקת בין השכנים, ולהשקיט הסערה עשה ר' שלומ'קה מה שעשה).

ואף שאיננו בדרגת איש האלוקים להתעסק בסתימת צינורות של מי שופכין אצל אחרים, אמנם, לכל הפחות נדרש מעמנו לסתום 'צינורות של מי שופכין' בבית פנימה, ועל אחת כמה וכמה להיזהר ביותר שלא לפתוח אותם, וכלישנא דגמ' (סנהדרין ז.) 'האי תיגרא דמיא לבידקא דמיא' (מחלוקת דומה לצינור מים), ודי' בזה...

מ. פעם ישב הרה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע מעיה"ק ירושלים וערך את 'סעודה המפסקת' בעיוה"כ כשהוא מוקף בנשברי לב, חסרי בית ומשפחה חולים ונדכאים, והיה יושב ומדבר על לבם בדברי בדיחותא וניחותא, דברים המיישבים ומשמחים את לבם. באותה שעה עבר הגאון רבי שמואל שיינקער (חתנו של הגרי"ח זאנענפעלד) בדרכו לבית הכנסת ל'כל נדרי' וכולו אומר הדרת וחרדת קודש, ומבעד לחלון ראה את הנעשה אצל ר' דוד'ל, נכנס ר"ש ושאל את הרבי, וכי זו עת זמן לשחוק עם אנשים אלו, אמר לו הרבי אמשול לכם משל, לתינוק שתקפוהו 'כאבי שיניים' ל"ע, מה עושה אז אמו, עוזבת את כל עסקיה וענייניה, ומשחקת לפניו ורוקדת לפניו (בכל כוחה) כדי להסיח דעתו מהכאב הנורא, אף אלו נשברי הלב הינם כביכול 'כאב השניים' של הקב"ה, אין לנו אלא לעמוד בכל עת ובכל זמן לרקוד לפנייהם ולשמח אותם כי בזה כביכול הננו עושים רצון קוננו בשלימות...

סיפר הגאון הגדול רבי אמ"מ שך זצ"ל מה ששמע מ'הרשל'ע קאמניצער' (בחור מבוגר יחיד בעולמו), בשנה אחת כשהיה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע ביום הקדוש, לאחר שכל הבחורים עזבו את בית המדרש בליל יוה"כ, נשאר הרשל'ע 'בדד' בהיכל בית המדרש, והנה תוך כמה רגעים התיישב ה'חפץ חיים' בכבודו ובעצמו לימינו, ופתח עמו ב'שיחת רעים' על דא ועל הא, והחל מגולל בפניו כל מאורעות חייו, על יתמותו הקשה, ועל נישואיו שנשא את בתו של אביו חורגו בזמן שהציעו לו שידוכים אחרים שנראו הגונים יותר, וכל זאת עשה רק משום כיבוד אם, כי היא בקשתו מאד על זה. ואכן, ברבות השנים ראה שמאת ה' הייתה זאת לטובה בלבד, כי ידיו אשר נישא לבת עשירים עזב לאחר מכן את ספסלי דבי מדרשא לטובת העסקים הרבים, ולבסוף הפסיד את ממונו ונשאר קרח מכאן ומכאן, מה שאין כן נו"ב הרבנית עוזרת ומסייעת לו בעריכת ה'משנה ברורה' ושאר ספרים, וכך שוחח עמו ה'חפץ חיים' ועודדו בדברים של מה בכך במשך כל ליל יום הקדוש עד אור בוקר. ומזה נלמד לקח, כי מי

של מחר לא תבזה, ויעלה לריח ניחוח אשה לה' ואז יקבל תפילתו שיתפלל למחר ביום הקדוש.

ומעתה דעת לנבון נקל שהאכילה בעיוה"כ צריכה להיות בקדושה ובטהרה, שהרי עומד להקריבה למחר לריח ניחוח^מ.

אשריכם ישראל - יום שמחה לעילא ולתתא

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו^{יד}, עת שמחה הוא היום לנו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מטהר אותנו מכל חטאותינו, כמו שאמרו בסוף יומא (פה:) 'אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים^מ, שנאמר (יחזקאל לו

איך יקריב חלב ודם זה לקרבן מן המובחר, לפיכך אמרה תורה לאכול בתשיעי כדי שיווצר חלב ודם מאכילת 'מצוה', וממילא יהא חשוב כאילו הקריב חלב ודם של מצוה על גבי המזבח.

עפ"י דבריו הקדושים הוסיף בנו הרה"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע לפרש הפיוט שאומרים בסליחות בערב יום כיפור 'ירצה צום עמך אשר דמו לך מזה, חשוב חלבו פעל זבח וקרפנו אל תבזה, חתום עליו אות חיים ותפלתו תתחזה, מחר יהיה האות הזה, כי הצום והתענית ביום הכיפורים חשוב כהקרבת קרבן והואת הדם על המזבח, לכן מן הראוי להחשיב את האכילה של עכשיו 'בעל זבח' שלמים, וממילא 'וקרבנו

לנו גדול כה' חפץ חיים', ואין זמן 'יקר' וקדוש כמו יוה"כ, אך מכל מקום כאשר ראה את נפשו השבורה של אותו הבחור הבין את חשיבותן של 'מידות' וישב בשעות הקדושות ביותר בשנה לעודד ולחזק נפש אחת מישראל. מא. הלבוש מבאר (תרד א) מדוע הוציא הכתוב את המצוה בלשון עינוי ולא אמר בהדיא 'ואכלתם', כי לפום צערא אגרא, ושכר מצוה הנעשית מתוך עמל ויגיעה גדול משכר המצווה הנעשית ללא קושי, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולהגדיל שכרם, על כן החשיב להם מצווה זו כמי שבאה ע"י עינוי.

מב. מפורסמים דברי הטור (או"ח סימן תרד) שמביא מעשה רב בשם המדרש, 'מעשה בשוטר העיר, שאמר לעבדו קנה לי דגים (בעי"כ) ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט, והוסיף עליו עד שהעלהו לחמשה, ונשאר [הדג] לחייט, בא העבד אל אדוניו, וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט, ואמר לו מה מלאכתך, אמר לו חייט, אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב - בה' זהובים, ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי, השיב לו, והיאך לא אקנונו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה, שצונו הקב"ה לאכול ולשתות, ושאונו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום'.

וב' בית יוסף' הביא שכיו"ב הובא במדרש (בר"ר יא ד) ומסיים שם 'מה פרע לו הקב"ה, הלך וקרע אותו וזימן לו בתוכו מרגליות טובה, והיה מתפרנס הימנה כל ימיו'. יש מהצדיקים שביארו שכאן הוסיפו את סוף המעשה ללמדנו שהאכילה בערב יוה"כ מסוגלת שלא יחסרו לו מזונותיו כל ימיו, ויהיה לו שפע פרנסה בכבוד ורווח.

ומן הראוי להביא את דברי ה'פרישה' (סק"ה), דצריך לומר שהחייט הגיע ביחד עם עבדו של השר אצל מוכר הדגים, דאי אמרת שבא אחריו, וכי שייך לומר שמפני שצויה ה' ביום הזה לאכול יסיג גבול או יגזול מיד חבירו, ולמדנו מכאן, שהגם שיש לחזר לקיים מנהגי ישראל שיסודתן בהררי קודש, מ"מ מאד יש להיזהר שלא לשכוח מן העיקר, וחלילה להיכשל באיסור הסגת גבול או בשאר איסורי תורה ויתברך בלבבו לאמר שהוא מקיים עכשיו מנהג ישראל... מג. וכך אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע שבעת אכילתו בעי"כ יצייר בנפשו שבקשו לחנך ולהדריך זולל וסובא לאכול בדרך ארץ, על כן הושיבו אותו לאכול לפני ארי, ששם צריך לשקול ולמדוד תנועותיו, כן נמי תהא אכילתו בערב יום הכיפורים.

וכבר כתב הרה"ק ה'שם משמואל' (יוה"כ שנת תרע"ב) ידוע שבאכילת עיוה"כ מתקנין כל האכילות של כל השנה. מד. וכך איתא במדרש (מדרש החפץ, הובא בתורה שלמה) לפרש מה שנאמר (במדבר י י) 'וביום שמחתכם' - זה יום הכיפורים, שנתבשרו במחילת עוונם. והרי ש'יום שמחתכם' בסתמא מכוון על יום השמחה הגדול ביותר, והוא יום הכפורים. ראיתי לחכם אחד שמביא רמז נפלא בפסוק (ויקרא טז יז) 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד ב'בואו ל'כפר ב'קודש ע'ד צ'אתו ו'כפר ב'עדו' ר"ת בלב עצוב, היינו שעם היות היום הקדוש הזה נורא ואיום לעת חיתום גז"ד אך 'כל אדם' אל יבא בלב עצוב ח"ו בהיכלא דמלכא.

מה. ואם בל"ג בעומר מכרכרים ורוקדים בשיר זה בהתלהבות מפני עניינים נשגבים שיום זה מסוגל, ק"ו בן בנו של ק"ו ביום הקדוש, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ועיקר כוונת רבי עקיבא היא על יום הכיפורים.

כה) 'זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם', ואומר (ירמיה י"ג) 'מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל' מו.

ובפירוש אמרו בתנא דבי אליהו (זוטא ס"פ ד) ובארבעים יום האחרונים שעלה משה להר סיני להביא את התורה, גזרו [בני ישראל] יום צום ותענית, וביום האחרון שבכולם, שהוא סוף ארבעים יום, גזרו תענית ולנו בתעניתם כדי שלא ישלוט בהם יצה"ר, ולמחרתו השכימו ועלו לפני הר סיני, ישראל היו בוכים לקראת משה, והוא היה בוכה לקראתם, עד שעלתה בכייתם למרום, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה על ישראל וקיבל את תשובתם, בישרה אותם רוח הקודש בשורות טובות ונחמות, ואמר הקב"ה לישראל, כְּנִי נִשְׁבַּע אֲנִי בִשְׁמִי הַגָּדוֹל שְׁלִי וּבְכֹסֶם הַכְּבוֹד שְׁלִי, שְׁתֵּהָא לָכֶם בְּכִיָּה זֶה לִשְׁשׁוֹן וְלִשְׂמִיחָה גְדוֹלָה, וְיִהְיֶה לָכֶם יוֹם זֶה יוֹם סְלִיחָה וּכְפָרָה וּמְחִילָה לָכֶם וּלְבָנֵיכֶם וּלְבָנֵי בְנֵיכֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.

ואף הקב"ה עצמו שש ושמח בסליחתו, ומבקש מהעליונים והתחתונים לשוב עמו משוב, כדאיתא עוד בתנא דבי אליהו (פ"א) בארוכה, וז"ל. 'ימים יוצרו ולא אחד בהם' (תהלים קלט טז), זה יום הכפורים לישראל (כי הקרי הוא 'ולו' בוא"ו, והיינו שהוא יומו של הקב"ה כביכול), לפי שהיתה שמחה גדולה לפני הקב"ה שנתנו באהבה רבה לישראל, משלו משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיו

עבדיו ובני ביתו מוציאים את הזבלים, ומשליכין אותם כנגד פתח בית המלך, וכשהמלך יוצא ורואה את הזבלים הוא שמח שמחה גדולה, לכך נדמה יום הכפורים שנתנו הקב"ה באהבה רבה ובשמחה. ולא זו בלבד אלא בשעה שהוא מוחל לעונותיהם של ישראל, אין מתעצב בלבבו אלא שמח שמחה גדולה, לכך נאמר (יחזקאל לו ד) 'כה אמר ה' אלוקים להרים ולגבעות לאפיקים ולגאות' וגו', בואו ושמחו שמחה גדולה שאני מוחל להם לעונותיהם של ישראל, עכ"ל' מו.

כה) דרש הר"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות ריש ח"א) לפרש הכתוב (תהלים יד ז) 'מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל', וז"ל דהנה בימים הקדושים ישלח מקודש עזרו לעזור לב כל ישראל לתשובה, וא"כ בתשובה כזאת יש לבעל דין לחלוק ולומר, כי לא עשו תשובה רק ע"י ההתעוררות מן השמים (ומי יאמר שהם מתחרטים בחרטה גמורה על העבר שלא ישובו לכסלה עוד), אמנם, משום כן, מצווה לשמוח בבוא ימים אלו במצוות עשה של תשובה, ומשמחת לבנו ניכר כי שמחים אנחנו לקראת בואו, ורוצים אנחנו לשוב ולחדול מעושי ידנו, ונתברר כי שבו באמת מתוך רצונם הטוב, ונסתמו דברי המקטרגים.

וזוהו שאמר נעים זמירות ישראל מי יתן מציון ישועת ישראל - כיצד תוכל הישועה לבוא לישראל, והרי בשוב ה' שבות עמו - התשובה באה רק ע"י התעוררות

מספרים על הגאון רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל משגיח דיישיבת פוניבז', ששנה אחת ביו"כ ראו אותו תלמידיו בהפסקה שבין תפלת מנחה לנעילה כשהוא חוזר בהתלהבות על דברי המשנה 'אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, כי הרגיש בטהרה ובקדושה האופפת ומאירה על נפשו.

מו. הנה איתא בתחילת המשנה שם 'האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים... מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל'... וביאר הר"ק ה'שפע חיים' זי"ע שרבי עקיבא בא לחלוק על תחילת המשנה, ולדבריו אף מי ששייך לכת זו של 'אחטא ואשוב' גם כן מספיקין בידו לעשות תשובה, וכדוגמת טהרת המקוה - מה מקוה מטהר את הטמאים - אף אם כבר נטמא וטבל, ושוב נטמא וטבל וחזר להיטמא אפילו אלף פעמים מכיוון שטבל עלה מטומאתו, 'כך' הקב"ה מטהר את ישראל אפילו אלף פעמים.

מז. בתוספת נופך הסביר הר"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע את עומק המשל והנמשל, שלכאורה צ"ב, וכי איזו שמחה יש לו למלך כשרואה הררי זבל מונחים מחוץ לביתו, אלא הכוונה לאב רחום שרואה את בנו מתפתל מכאבים עזים בבטנו, וממהר לדרוש ברופאים שמצאו שיש לילד תולעים במעיו, מיד נתנו סממנים שונים עד שלאחר זמן מה יצאו כל התולעים כולם מתוכו והילד נרפא לגמרי. הנה, כאשר יראה האב את התולעים בחוץ, תגדל שמחתו עד מאד, שהרי הם הציקו וייסרו את בנו ועתה רואה אותם כשהם מחוץ לגופו, וברך יברך 'ברוך שפטרני'... כך גם לדידן, הקב"ה שמח במחילת עוונותיהם של ישראל, כי המה מייסרים את האדם, והאב שמח ברווחת בניו אהוביו.

ביו"ב כתב ב'שערי תשובה' (שער ד ח-ט) וע"כ אמרו רז"ל (ר"ה ט.) כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגנותו לעונותיו. והשנית, כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שבר השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דה"א' כט יז) 'ועתה עמך הנמצאו פה, ראיתי בשמחה להתנדב לך', ונאמר (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה ובטוב לבב, ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים.

כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יוהכ"פ הגה כתיב (יואל ב יא) כי גדול יום ה' וגורא מאד ומי יכילנו, ודרשו חז"ל (תנחומא וישלח ב) דקאי על יום הכיפורים, והיינו שאין ביד אנוש להכיל ולהשיג גדול מעלת היום כי הוא נורא ואיום, ולמעלה מכל השגה יא. ובך אומרים משם הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, שקצרה בינתנו לדעת מה הוא מלאך, וכל שכן שאיננו מבינים מהו כסא הכבוד, אבל זאת ידענו, שסביב לכסא הכבוד עומדים מלאכי אש קודש ומשמשים את הקב"ה באימה ויראה ורתת וזיע, והנה, ביום

ממרום, ואם כן יאמרו המקטרגים שאין ישראל זכאים ח"ו לישועה, לזה מייעץ דוד המלך ע"ה יגל יעקב ישמח ישראל, שישמחו בני ישראל בתשובתם, ושמחה זו תוכיח שבאמת הם בעצמם לשוב אל אביהם שבשמים אף בלא שיעוררו אותם מן שמיא, אלא שהשאור שבעיסה מעכב^{מח}...

כתב הרה"ק ה'מאור עיניים' זי"ע (האזינו ד"ה איתא) כי תשובה הוא מצות עשה מן התורה, ולכן צריך לעשותה בשמחה^{מח}. וכך אמר הרה"ק ה'בית אהרן' (דף קלא:): זי"ע רק בשמחה וביושב הדעת, כי ע"י שמחה החם מזוכך, ועיקר התשובה ע"י מח זך.

עפי"ז ביארו הקדמונים את טעם מצוות האכילה בעיוה"כ, וכמו שהביא השל"ה הק' (יומא תורה אור, אות קלד) 'לשון האלקי' מהרמ"ק בספר עבודת יום כפורים, כי ביום הקדוש אי אפשר לשמוח מפני דאגות העוונות 'ועיני כל ישראל הם תלויים לאביהם שבשמים', לכן הקדימה תורה מצות אכילה בתשיעי כדי שישמח בו ואז תתקבל התענית בעשירי, מפני שעינוי העשירי אינו נרצה לפניו מפני שהוא בדאגה, אלא אם שמח בתשיעי אז מקבל תענית העשירי, נמצא ששמחת התשיעי הינו מעין צום ותשובת העשירי, ולא עוד אלא הוא כעין מסייע לתכלית התשובה ועבודת יום העשירי.

מח. על פי זה פירשו במה דאיתא מהקדמונים (עץ הדעת טוב למהרח"ו פר' כי תצא) כי סופי תיבות אני לדודי ודודי לי הם ד' פעמים אות י', ורומז לארבעים יום שמר"ח אלול עד יוה"כ, כי ד' פעמים אות י' עולים לר"ת של יגל יעקב ישמח ישראל, ללמד שכל מעלת התשובה של 'ארבעים יום' אלו אינה אלא כשנעשית מתוך שמחה וקרבה כי אני לדודי ודודי לי.

מט. ועל פי זה כתב (המאור עיניים שם) דברים נוראים אודות העבירות שנאמר עליהם בזוה"ק (ח"א טט.) שאין התשובה מועלת רח"ל, כי חטא זה מביא את האדם לידי עצבות, ואי אפשר לשוב בתשובה מתוך עצבות. נמצא שאם התשובה תהא מתוך שמחה אכן תכפר ותטהר את האדם מכל שמץ וטינוף.

נ. וכנודע מה שכתב הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (תשרי ח) בטעמא דמילתא שהמסכתא העוסקת בדיני והלכות יום כיפור נקראת 'מסכת יומא' סתמא, ולא 'מסכת יום הכיפורים' כשאר מסכתות ששמן מעין קדושת היום כגון שבת, פסחים, ראש השנה, סוכה, 'להורות' כי קדושת היום היא ממקום נעלם ראוי להסתירו [שהוא למעלה מן הזמן והשכל], על כן מנהג אנשי מעשה שלא להזכיר שמו כל כך בפשיטות באיזה דברים [פירוש שלא לומר 'יום כיפור'], רק כשמזכירים מעניינו לאיזה הצטרפות קוראים אותו סתם 'יום הקדוש', ודי בזה למשכיל, עכ"ל.

נא. גם אין בידינו להשיג גודל הרחמים העצומים המתעוררים בהאי יומא רבא. נוראות מצינו בשל"ה הק' (יומא עמוד התשובה, סתרי יוה"כ) המבאר את הטעם שמחלל יוה"כ במזיד נענש בכרת ולא במיתת ב"ד כשבת, משום שביום הזה מתעוררים רחמים רבים (ולכן אין השטן רשאי להשטין בו) ולכן אף העונש שבו ממותק מרוב הרחמים. המתבונן בזה ישתומם, שהרי ה'עונש' בא לאדם שפל וחדל אישים כזה אשר אין לו שייכות כלל ליוה"כ ומחללו בשאט נפש, ואף הוא נכלל ברחמי השי"ת המרובים (עכ"פ להקל מעליו עונשו)...

העת, כי אם ביום שאינו בכלל העת, והוא ביום מחילה וסליחה שישראל נמשלו בו למלאכי השרת, שאינם נופלים תחת העת ואינו בכלל ימות השנה. עכ"ל.

והנה כתב ה'באר היטב' (תרי"ט סק"ד) ומנהג פשוט להתעמף במלית מבעוד יום ומברכין עליו, וכך כתב האר"י ז"ל, ואם נתעמף בלילה אין לברך עליו, ועי' ספר הכוונות, עכ"ל. ונתן הרמח"ל טעם בזה לפי דרכו (בספרו 'קיצור הכוונות' סדר יוה"כ), כי בשעת שקיעת החמה של יום הקדוש פורם קוב"ה 'מלית' על כל כלל ישראל, ובחסדו מחביא אותנו בצל ידו תחת כנפי השכינה, ומכיוון שהדבר הזה נעשה מעצמו לכן אין מברכין עליו.

ענין נורא מצינו להרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, ח"א עמוד מז טור ב) שאף גופו של אדם מתעלה ומתקדש ביותר ביום הזה, ומביא ראיה ממה ששנינו (יומא פב.) 'עוברת שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה', ואיתא בגמרא (שם ע"ב) שהייתה אשה מעוברת שהריחה, אמר להו שילחשו לה באזנה שהיום 'יום הכיפורים', אולי על ידי כך תחלש תאוותה ולא תצטרך לאכול, ואם עדיין לא תשוב נפשה או יאכילוה משום פיקוח נפש. ויש להקשות, מדוע לא מצינו דין זה בשאר אכילות איסור, כגון כשמתאוה לאכול נבילות וטריפות עד כדי סכנה, שלא יתנו לה עד שילחשו באזנה שהתורה אסרה לאכול נבילות וטריפות. אלא הטעם, כי עובר במעי אמו הנו קדוש בקדושה נוראה בשעה שהוא לומד כל התורה כולה עם המלאך (כמבואר בנדה ל:), ואילו לא גוף עכור של אמו מקיפתו, הוא גדול יותר ממלאכי השרת, לכן בכל השנה קרוב לוודאי שלא יועיל מה שילחשו באזנה שאסור לאכול נבילות

הכיפורים מוריד הקב"ה את כבודו לעולם הזה, ממילא נעשה כל יהודי כאחד המלאכים האלו, וכדכתיב (ויקרא מז ל) 'לפני ה' תמהרו', שעומדים אנו כלפני ה' ממש, ולכן אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו' בקול רם דוגמת המלאכים.

נוראות כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, ח"ב שסמ:): בהאי לישנא תענית יוה"כ איננו לענות נפש ולצער ישראל ח"ו, כי אם מחמת קדושה וקריבות ודביקות במלאכי השרת, והוא כענין מ' יום הראשונים והאחרונים שהיה משה רבינו ע"ה בהר, לחם לא אכל ומים לא שתה מדביקות וקדושה ונהנה מזיו השכינה, וכדכתיב (ויקרא מז כט) 'תענו נפשותיכם' איננו לשון עינוי אלא התעוררות...

כתוב בתורה (ויקרא מז ב) 'ואל יבוא בכל עת אל הקודש' - שאסור לכהן גדול לבוא ולהיכנס לתוך בית קדשי הקדשים 'בכל עת'. הקשה ה'כלי יקר' (ד"ה ואל יבוא), שלכאורה לשון 'בכל עת' אינו מדויק, כי משמע שלא יבוא בכל עת רק לפרקים, ובאמת אינו כן, שהרי לא הותר לו כלל להיכנס לשם כי אם ביום הקדוש פעם אחת בשנה ותו לא.

ומבאר ה'כלי יקר' זי"ל. ואומר אני, כי ביום הכיפורים נמשלו כל ישראל ביום ההוא למלאכי השרת, שהם למעלה מן הזמן ואין הזמן שולט בהם, על כן דומה יום קדוש זה כאילו אינו בכלל העת והזמן, כי כל ימות השנה בכלל העת דחינו הזמן, חוץ מיום זה... על כן אינו בכלל העת של כל ימות השנה, אלא הוא עומד בעצמו נבדל מכל ימות השנה, וכשאמר 'ואל יבוא בכל עת' רמז שלא יבא כלל בשום יום שהוא בכלל

מין הבאר

נפלאות מצינו בדברי הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרשות הנובי" דרוש מ) שלכן ביום הכיפורים נאמר (ויקרא טז יז) 'וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר', ודרשו (ירושלמי יומא ה ב) אפילו אותן שנאמר בהם (יחזקאל א י) 'ודמות פניהם פני אדם' כלומר המלאכים. והטעם, לפי שאין הקב"ה רוצה שיהיה איש אתו בבואו להתוודע לבניו כדי שיוכלו להגיד לפניו, עכ"ל. ומבאר את הענין בדרך משל לכן מלך שסרח על אביו והאב הוכרח לשלחו לגלות, ואחר שנים רבות של ריחוק וגלות החליט הבן לשוב אל האב, ובבואו לפני אביו, משלח האב כל איש מעל פניו, ומתוועד רק עם בנו ברצותו שהבן יתוודה ויגולל לפניו כל מה שעבר עליו ולא יתבייש מהשומעים, וזהו הוידוי שאנו מתוודים לפניו ביום הקדוש והנורא הזה, וכביכול רוצה להיות אז עמנו ביחוד גמור מבלי מלאכים וכו'.

ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו', אמר לו (משל) למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי, לא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי, לא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי, כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הרא הוא דכתיב (תהלים מה יא) שמעי בת וראי, ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנא' (שה"ש ה ב) פתחי לי אחותי רעיתי, ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנא' (ישעיה נא ד) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו - ולאמי כתיב, עמד רשב"י ונשקן על ראשו ואמר אלו לא באתי אלא לשמוע מפיד הטעם הזה דיי.

ומבאר ה'באר מים חיים', שהוא כדרך האב האוהב את בנו ומגביהו עד קומת ראשו של אב, ולפעמים כשמחבבו יותר יגביהו למעלה מראשו, ולפעמים מגביהו על ראשו ממש ועושהו עטרה (כתר) על ראשו. והוא הבחינה והמעלה הגבוהה ביותר - שבני ישראל הם כביכול במדרגת 'אמו', שהיא גבוהה יותר כביכול מבורא כל עולמים עצמו, כאב שמרוב אהבתו לבנו יחידו מגביהו ומרימו למעלה מראשו, והוא גבוה יותר ממנו. הכי נמי כביכול מרים הקב"ה כל יהודי ומזכנו ומטהרו מכל טינוף, על פי זה יבואר אומרים 'שעטרה לו אמו זה יום הכיפורים' שבוה היום אנו מתעלים למדרגה זו".

לפני ה' תטהרו - טהרת היום

כתב ה'חינוך' (מצוה קפה) וז"ל. שהיה מחסדי הא-ל על בריותיו, לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או

וטריפות, כי הגוף העבור מונע אותו מלשמוע דברי קדושה ואמת. אבל ביום הכיפורים גם גוף האם מזדכך, וממילא ביום הזה יועיל לחישה כאשר יזכירו לעובר שהיום יום כיפורים".

והאמת, כי בני ישראל אינם רק כמלאכי השרת אלא אף גדולים וגבוהים יותר, דהנה בכל השנה כולה אומרים בתפילות שחרית ומנחה 'נקדישך' ורק במוסף אומרים 'כתר' (ולנוסח אשכנז 'נעריצך'), ואילו ביום כיפורים אומרים בכל התפילות 'כתר' (ובני אשכנז 'נעריצך'), ומה הטעם לשינוי זה (ועיי' בלבוש שפירש בדרך הפשט שהתקינו לוטר כן כדי שיבקשו ביום הזה 'ממקומו הוא יפן ברחמי לעמו'), וכתב ה'מטה משה' (אות תתעב), שביום הזה מתעלה כביכול 'כסא הכבוד' על ידי תהילות ישראל [ע"ד האמור בזה"ק (ח"ג ו):] 'ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים', וכבודו עולה ונגבה ומתרוסס למקום גבוה כל כך מתהילותיהם עד שאין ביד מלאכי השרת להגיע ולהשיג קדושת המקום ההוא, ולכן הם תמהים וצועקים כל הזמן 'איה מקום כבודו להעריצו', ומשום הכי אין אומרים 'נקדישך' שכתוב שם 'ממקומך' בלשון נוכח, כי המלאכים אינם יכולים לנקוט בלשון זו מפני שאין משיגים את 'מקום' הכסא, ומשום הכי חוזרים ואומרים 'ממקומו' בלשון נסתר.

הנה כתיב (שה"ש ג יא) 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו', ואמרו חז"ל (תענית כו: רש"י ד"ה זה מתן תורה) שעטרה לו אמו זה יום הכיפורים. נוראות ביאר בה הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (נשא ד"ה ולקח הכהן), עפ"י דברי המדרש (שהש"ר ג ב) א"ר יוחנן שאל רשב"י את רבי אלעזר בן רבי יוסי, אמר לו אפשר

נב. ואף 'עביות וארציות' העולם מתעלה למאד ביום הזה, כדברי הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דפרקא אות דש) לבאר מדוע נאסר 'נעילת הסנדל' ביוה"כ, כי אמרו חז"ל 'לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו' (שבת קכט.), ומהי גודל הנחיצות שהפליגו כל כך בעד נעליים, אלא, כי מבואר בדברי הרב מהר"מ חאגיז (משנת חכמים) בשם חכמי הרמז, שבשעה שחטא אדם הראשון נתקללה האדמה, כמו שנאמר (בראשית ג יז) 'ארורה האדמה בעבורך', ולכן ימכור אדם 'כל מה שיש לו' כדי שלא ידרוך על מקום קללה, אמנם בבית המקדש שאדמתו אדמת קודש היא, יש להשיל המנעלים ולילך יחף, ולכן 'לא יכנס אדם בהר הבית במנעלו' (ברכות סב:), כדי שלא תהא חציצה בינו ל'אדמת קודש'. כיו"ב, ביום הכיפורים לא נהלך במנעלים, כי כל הארץ וכל החומרות שבה יוצאים היום מכלל ארור לכלל ברוך ואומרים לו 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא'. נג. וכבר אמר הרה"ק מקאצק זי"ע, שאם היו בני אדם יודעים באיזה צחצוח מתנקה נשמתם ביום הכיפורים, היו נזהרים ביותר לשומרה בטהרה שלא יטנפה שוב.

יוהכ"פ 'כי ביום הזה יכפר עליכם... לפני ה' תטהרו', שאין בזה משום הפסק בין גאולה לתפלה, כי הכפרה והטהרה היא היא גאולתנו, ואין לך גאולה אריכתא יתירה מזו.

שלוש או יותר, ויתחייב העולם כליה"י, על כן ראה בחכמתו ב"ה לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים, ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך"י, ואחר שיעדו הא-ל ב"ה אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה"י.

וצריך להאמין בלב שלם שהקב"ה מוחל וסולח לעוונותינו ביום הזה"י, וכמו שהביא הרמ"א (סי' תרו ס"ו) את לשון הרמב"ם (הל' שגגות ג י) 'יום הכפורים

ה'לבוש' (סימן תקפב ס"א) מבאר מה שאומרים קודם תפלת שמו"ע אחר ברכת השכיבנו בליל

נד. הרה"ק ה'עטרת ישועה' מדז"יקוב זי"ע סיפר, פעם בהיותי ברחובה של עיר בווינא עיר הבירה, ראיתי היאך שאחד מנקה את הרחובות, ניגשתי אליו ושאלתי, לשם מה יטרח כבודו כל כך, הרי ממילא בעוד כמה שעות ישוב הרחוב להיות מלוכלך כדאשתקד, ומדוע תיגע לריק, ויענני ה'מנקה', הן אמת שתוך שעות ספורות שוב יתלכלכו הרחובות, אבל, אם לא אנקה אותם תמידים כסדרן, תעלה הזוהמא עד למעלה ראש עד שלא יוכלו להלך ברחוב... סיים ה'עטרת ישועה' ואמר, זוהי עבודתנו בימי הטהרה, 'לנקות ולשטוף', ואין כאן כל מקום לחשבונות הרי ממילא אשוב לקלקל לבסוף, ומה ארויח בנקיון עצמי כעת הזאת, אין זו טענה כלל, שהרי אם לא יעמול עתה לנקות עצמו, להיטהר מכל חלאה וזוהמא, הרי הם יציפו אותו עד למעלה ראש ח"ו...

נה. הרה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה רגיל לספר ב'סעודה המפסקת' בעיו"כ את המשל הידוע, ל'בעל הבית' שהיה לו תרנגול, והיה מחבבו כבבת עינו, מאכילו ומשקהו, מלבישו ומכסהו ודואג לכל מחסורו, ויהי היום, חמד לו 'גנב העיר' לאמץ לעצמו את התרנגול, כי במה שונה הוא מרעהו בעל הבית... וממחשבה למעשה, ויהי בחצי הלילה פרץ הגנב את דלתות הבית, ועשה בתרנגול 'מעשה ליקוחין', בעה"ב הרעיש עולם ומלואו לתפוס את הגנב אך העלה חרס בידו, ובבית הגנב - הגנב לא ידע כיצד לטפל בתרנגול, ומחוסר מזון ומים נחלש התרנגול מיום ליום, בלית ברירה הלך לבית השחיטה כדי לשוחטו, בעמדו שם לפני השוחט נכנס בעל הבית והכיר בתרנגול שהוא שלו מימים ימימה, מיד התחיל לצעוק על הגנב שיחזיר לו את הגניבה, אולם הלה כפר במצח נחושה שלא היו דברים מעולם, והוסיף לראיה כדבריו, שהרי התרנגול שלו היה גדול ושמן ואילו התרנגול שבידו הינו כחוש וחלש, אך הבעה"ב לא ויתר וטען ששתי רעות עשה הגנב, גם נטל דבר שאינו שלו וגם הזיקו והכחישו, בראות השוחט את כל המהומה שלח את שניהם לפני רב העיר שיפסוק עם מי הצדק, מששמע הרב טענותיהם לא ידע מה להכריע, שהרי כל אחד טען טענת ברי 'כולה שלי', עד שעלה ברעיונו להוכיח את האמת מיניה וביה, שיתירו את החבל הקושר את רגלי התרנגול, ונראה אל מי ירוץ, ואכן כך עשו, וכמובן שהתרנגול חזר מטבעו אל בעליו הראשונים.

ובזאת סיים את דבריו בדמעות שלישי, במשך כל ימות השנה מצליח השטן זה היצר הרע לצוד את האדם ברשתו, והוא מכחישו ומורט כנפיו על ידי שמכשילו בעוונות, אולם כבוא יום הכיפורים כאשר הקב"ה זורק על בני ישראל מים טהורים ומטהרם, ונפתחים כל החבילין דמעיקין של השטן וגונדא דיליה, מיד חוזר כל יהודי ורוץ אל הקב"ה באהבה ובחזרה... אז רואים עין בעין מי בעליו האמיתיים.

נו. וכך כתב ה'אור החיים' הק' (ויקרא כג כח) וז"ל, 'והטעם כי יום כיפורים הוא, פירוש כי עיצומו של יום מכפר וכו', והמשכיל על דבר עיצומו של יום לבנו יבין המכפר כי הוא אדון המאיר היום לסגל סגל דבר זה'.

נד. הרה"ק רבי שלמה קלוגער (חכמת שלמה תרב) נתן טעם למנהג ישראל שאין נושאים נשים בעשרת ימי תשובה (עי' במטה אפרים תרב ה), דהנה אמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) 'חתן מוחלין לו כל עוונותיו', לכן אינו ראוי לישא אשה מפני שנראה כאילו הוא מחפש דרכים איך לזכות למחילת עוונות, ובזה הוא כמרים יד במלך מלכי המלכים שהבטיח 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם' (ויקרא טז ל).

ובאמת כבר כתב הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע (לגבי כל השנה כולה) ב'אגרת התשובה' (פי"א) שצריך אמונה ובטחון, להיות נכון לבו בטוח בה, כי חפץ חסד הוא וחנן ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית', בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם, וראיה ברורה לכך הוכיח ממה שמברכים ברכה על הסליחה שלש פעמים ביום בתפלת שמו"ע, ואומרים 'חנן המרבה לסלוח', והרי קיימא לן (ברכות כא. וברא"ש שם סט"ו) 'ספק ברכות להקל', ואם אין המחילה

התרת נדרים, כי לא מצינו שינועו אמות הסיפים מ'התרת נדרים' שבער"ה.

אמנם בזה"ק איתא (ח"ב קו.) שעל ידי תשובה אפשר לבטל כל גזירה רעה אפילו גזירה שיש עמה שבועה, ובשעת תפלת 'כל נדרי' נעשה עת רצון ושעת הכושר לבקש ולהתפלל להתיר ולבטל שבועות וחרמות אלו, דכיון שבית דין של מטה מתיר אותן שלא יהיו שרירין וקיימין עי"ז פועלים ומעוררים רחמים במרום ובה יהיו מותרין בב"ד של מעלה, ומשום הכי מתעוררת הבכיה באותה שעה, כי כל ערום מפשפש במעשיו וחוזר בתשובה^ס ומשתדל בכל כוחו לבטל כל גזירות קשות ורעות^{סא}.

ואילו מרן הבעש"ט הק' זי"ע ביאר (בעש"ט עה"ת ר"ה ויוהכ"פ כב), דהנה ידוע (יומא כ: ד"שטן) (הוא היצר

אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו^{נב} וכו'. ובוה ביאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם) מדוע אומרים בתפילת מעריב של מוצאי יוה"כ והוא רחום וסלח לנו, והרי עדיין לא הספיקו לחטוא אחר יוהכ"פ, ועל מה מבקשים 'סלח לנו'. אלא על הא גופא, על כך שאין מאמינים באמונה שלימה בכפרה הגמורה יש לשוב ולבקש מחילה.

והיה לפנות ערב - בשוגג זמן כניסת יום הכיפורים

בעת התקדש היום^{נא} נהגו בני ישראל לומר 'כל נדרי'. והנה, הכל רועשים ומתעוררים לקראת רגעים הללו ו'בכיה' גדולה באה לעולם בזמן זה, אף שלכאורה אין בו כל התעוררות, ו'מה נשתנה' כל נדרי מסתם

והסליחה מובטחת היה לנו להימנע מלברך ברכה זו בשם ומלכות, דאיכא למיחש משום חשש ברכה לבטלה, אלא ודאי שאין כאן בזה שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו, בוודאי אכן יסלח לנו, ימחל לנו. נח. עפי"ז כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דבר נורא, וז"ל, לעומת ההתקרבות שמתקרב הקב"ה אלינו כביכול ביוה"כ - על האדם לטהר ולזכך עצמו לקרב עצמו לה', ואם הוא כנרדם הרי הוא ח"ו כמתרחק וכו', וכאילו ח"ו בבחינה של 'מבעט ביוה"כ' כיון שאינו מרגיש ההבדל הגדול בו נבדל יום זה מימים אחרים, ולכן יש להיזהר שלא יאבד חלילה זמן כלשהו מיום זה לבטלה, שהרי כל רגע מכפר (כדאיתא בכריתות ז.), ואם מאבדהו לריק ה"ז ח"ו כמבעט, והוא נורא עד מאד. עכ"ל (הובא בהליכות שלמה עמ' נא).

כמו כן הובא (שם) מהליכותיו, 'שעה ארוכה קודם תפילת שחרית העיר את נכדו הלן עמו בחדרו לאמירת תהלים באמרו 'קום קרא אל אלוהיך', כי כל רגע ורגע יקר מפז'.

נט. דבר נפלא כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לה.) לבאר עניין תוספת יום הכיפורים והקדושה הנוראה הנשפעת בו ממרומים, כי הנה כל בעל תשובה צריך עזר וסיוע אלוהי שיוכל לשוב בתשובה, והדבר דומה לטמא מת שחפץ להיטהר, שאף שאינו נטהר בלתי אם טבל במקווה לטהרתו, אך צריך הוא מקודם לעזר וסיוע - שיזו עליו אחרים מאפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, ורק לאחר מכן יכול לטבול, אבל אם לא יזו עליו לא יועילו לו כל הטבילות שבעולם. כך גם לעניין יוה"כ, 'הוא יום מקוה ישראל כולם נכנסים לטבול מצוואת צחנת העבירות, אך לולי הקב"ה זורק מים טהורים תחלה דהיינו בשעה של תוס' יוה"כ, טרם יעלה הגרדום לדון, הקב"ה שולח התעוררות ועזר מקודש ועי"ז יכולים לשוב ביוה"כ' (עיי"ש עוד).

ס. פעם נכנס הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע קודם תפלת 'כל נדרי' לבית המדרש, ובהשתפכות הלב אמר לסובביו, שנינו בשבת (לד.) 'שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה, עשרתם ערבתם הדליקו את הנר', והלא יום הכיפורים נקרא 'שבת שבתון', לכן צריך לומר בערב יוהכ"פ קודם חשיכה טרם תפילת 'כל נדרי', הלא עשרתם - שכבר חלפו ועברו כמעט כל עשרת ימי תשובה, ערבתם - אף 'ערב' יוה"ק עבר כבר עלינו, ואף הדליקו את הנר נשמה - שנוהגים להדליק בערב יוהכ"פ, ואכתי לא עשו תשובה, הלא אם לא עכשיו אימת...

סא. הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לה.) האריך בעניין הבכיה הנובעת מהבושה שעדיין לא שבנו ממעשינו ואף שכבר עברו עלינו ימי הרחמים והרצון בחודש אלול, ר"ה וכמעט כל עשי"ת, וביאר בזה מה שאמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו' ואומר מקוה ישראל ה', כי הקב"ה מטהר אותנו ומעורר לבבנו לשוב אליו, אך דימה זאת למקוה דייקא, שהוא מקום מים מכונסים ואינו נובע מחמת עצמו כמעין אלא צריך להמשיך לו מים ממקום אחר ואם לאו הוא מתייבש, וכך היא טהרתן של ישראל, וכלשון קדשו, הקב"ה שולח עזרו מקודש בזו הרגע אם יזלו מים מעפעפינו וכו'.

ידי שניהם - לבכות מתוך שמחה, ולחזק עצמו בהתחזקות ובטחון כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו בטהרת הלב^{סב}.

נוראות כתב ה'אור החיים' הקדוש זי"ע אחר יום הקדוש שנת תק"ג לבני חברת 'כנסת ישראל' באיטליה (בסיפורו על קורותיו בירושלים), ובתוך הדברים כתב 'ראיתי הארה גדולה' בשעת 'כל נדרי', וקנה לי גביר אחד מהמערב הוצאת ס"ת ד'כל נדרי', ובשעה שפתחתי ההיכל ממש היה בעיני כפתיחת שערי גן עדן בכל כך הארה שהייתה בבית הכנסת (הובא בנר מערבי עמ' ריו).

סדר וידוי - מודה ועוֹב ירוחם

כתב הרמב"ם (הל' תשובה א א) וז"ל, כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות^{סג} לפני הא-ל ברוך הוא^{סד}, שנאמר (במדבר

לית ליה רשותא לאסטוני ביום כיפור, לכן בערב יו"כ עם חשיכה מתאמץ היצה"ר בכל כוחו לקטרג על בני ישראל, ואע"ג דאינון לא חזי מזלייהו חזי - לכן מתעורר הבכי באותה שעה...

באופן נורא ביאר הרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם תקל"ז) סיבת הבכייה בעת אמירת 'כל נדרי', כי קוב"ה ושביתתיה וכל הפמליא של מעלה יורדים לעולם הזה ביום הקדוש, ואין שום מקום בזה העולם שיוכל לסבול אותם ואת קדושתם, על כן מתעורר בכי גדול 'לשטוף' בדמעות כל זוהמת העולם.

אמנם יזהר שהתעוררות זו לא תביא אותו לידי עצבות, ויזכור דברי הרה"ק מקאברין זי"ע (תורת אבות, יוה"כ) שאמר לאידך גיסא, דכיון שהשטן יודע שאין לו רשות להשטין ולהכשיל את האדם ביום הקדוש, לכן הוא מעורר את הבכי בשעה כזו כדי שיבואו לידי עצבות ומרה שחורה ח"ו. על כן יזהר וישמר לצאת

סב. וכבר פירשו במה שנאמר (איכה ב יט) 'שפכי כמים ליבך', שדימה שפיכת הלב למים, שכשם שהמים מעיקרם מחוברים לקרקע עולם, וכשדולה אותם בכלי הרי הוא מנתקם ממקור חיותם וחיבורם, ואילו כאשר המה נשפכים הרי הם חוזרים אל שורשם, כך על דרך זה ישפוך האדם ליבו נוכח פני ה' עד שיחזור לשורשו ולמקור חיותו האמיתי.

סג. והדברים אמורים ביותר בעמדנו לקראת האי יומא רבא, יום הכיפורים, שה'וידוי' הוא אחד ממצוות היום, וכדאיתא בגמרא (יומא פז:) תנו רבנן, מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה, כי אי אפשר לתשובה בלא וידוי. ובגשתו לאמירת 'אשמנו' יתבונן במה שאמר הרה"ק ה'שמח משה' זי"ע ממה ששמע בנעוריו מפי מגידי אמת, שצריך לזכור בשעת אמירת הוידוי, שעתיד הוא להיות לבוש ב'קיסל' (תכריכים) וטלית ויתוודה (לפני ב"ד של מעלה) ולא תתקבל תשובתו, שהרי אז כבר אין מועיל הוידוי, ואילו עכשיו עדיין בידו לתקן על ידי הוידוי, וזה יעשה עליו רושם.

באופן אחר אומרים משם הרה"ק רבי יעקב יחזקיהו מפאפא זי"ע בדרך הנכונה איך צריך האדם לומר וידוי, שיצייר בעיניו שהוא עומד בתוככי יער ו'שודדי דרכים' מצאוהו, וכבר הוציא הרוצח את חרבו מנדנה, והוא מתחנן לפניו שלא יהרגנו תיכף אלא ימתין דקות ספורות כדי שיוכל להתוודות קודם מותו.

אמנם, כנזכר למעלה, לא יתוודה מתוך עצבות חלילה, וכמו שאומרים העולם, שלכן יש 'תנועה' מיוחדת של ניגון באמירת הוידוי, כדי להזכיר שגם בעת כזאת אסור להיות בעצבות, ואדרבה יעשו מתוך שמחה ונעימת השירה, וכמו שאומרים בשם החזן מזאסלאב שהיה מנגן פעם באמירת הוידוי ומתוך כך נענה ואמר 'רבש"ע', אם לא היו בני ישראל חוטאים, מהיכן היה לנו 'אשמנו' מתוך כזה... והאמת שאין זו מליצה בעלמא, רק יסודתה בהררי קודש בשם הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע, שהיה רגיל לומר לזכותן של ישראל, אם לא היינו חוטאים מאין היה להקב"ה 'ונסלח' כזה שאומרים בנעימה ובהשתפכות הנפש. והלימוד מזה פשוט וברור, שהוידוי חייב להיות מתוך שמחה של מצוה.

ויש שמביאים (סיפורי בעש"ט) שפעם הגיע הבעש"ט הק' זי"ע לעיר אחת לפני ראש השנה ושאל את בני העיר מה מנהגו של החזן שלהם בשעת תפילותיו בימים הנוראים, אמרו לו, הוא נוהג להגיד על חטא בניגון של ששון ושמחה, ביקש הבעש"ט להביא לפניו את החזן ושאלו לטעמו של דבר, הסביר לו החזן את הענין, עבד בזוי בשעה שהוא גורף ביבין כדי לנקות את חצר המלכות מן הזוהמה והשופכין, כלום הוא עצוב, לא ולא, אדרבה, הוא שמח מאד על שזכה להיות מקורב אל המלך ולשמש לפניו במלאכת הנקיון, אין תימה שהוא מזמר בשעת אותה העבודה ניגונים שמחים, אמר לו הבעש"ט, אם בכוונה זו אתה מתפלל הלואי יהיה חלקי עמך.

כתב הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע ב'ליקוטי שושנה' (ד"ה שאו מנחה) 'ומלמד אותנו הכתוב להתודות בדרך הזה, שאנחנו בטוחים בחמלתו יתברך שמו שירחם עלינו וימחול לנו על חטאתינו, ולא בעצבות שמפרש את חטאיו ומעורר דינים על עצמו, כי אם בבטחון גדול, כמאמר הכתוב (משלי כח יג) ומודה ועוזב ירוחם, עכ"ל.

תענו את נפשותיכם - סגולת התענית

כתב ב'יסוד ושורש העבודה' (פרק עשירי) ופשוט הוא ששכר קיום מצות עשה זו (של התענית) שכרה מרובה יותר, כי צערא דגופא עדיף כידוע. הנה אחר כל ההצעות האמיתיות והכנות האלו, אחי ורעיי, יתבונן כל אדם בשכלו כי ראוי וטוב לו לשמוח שמחה עצומה עד מאד בכל רגע בצער העיני מאכילה ושתיה וחליצת הסנדל, על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים בכל

ה' (ו-י) 'איש או אשה כי יעשו... והתודו את חטאתם אשר עשו' זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה^{סה}.

ה'ראשית חכמה' מבאר מדוע תקנו חכמינו ז"ל את סדר הווידוי על פי סדר אותיות הא'-ב', כי חכמי הקבלה כתבו, שהעולם נברא על ידי ה"ב"ב אתון דאורייתא, וכשהאדם חוטא הוא מחריב את העולם שנברא באלו האותיות, לכן בעת שנפשו מתעוררת לשוב אל בוראה, ובא לתקן את הפגם ע"י תשובה יש לו להתוודות בוידוי המיוסד על סדר האלפא ביתא, ומוסיף, שמכל מקום מקדימים תחילה לומר 'חטאנו' אף שהוא מתחיל באות ה', כי תיבת חטאנו נצרכת לכל לראש, מאחר ובשעה שאדם עונה ואומר 'חטאתי', הרי הוא מושבית מעליו את היצר הרע וקטרוניו^{סי}, ואז הוא כשר לומר את הווידוי, ללא שיקטרג עליו השטן לעילא^{סי}.

הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע מערלוי ביאר עוד בטעם אמירת הווידוי מתוך נעימה, כי על ידי תשובה מאהבה יתהפכו העוונות לזכויות, וממילא שמחה גדולה לנו כשאנו חוזרים בתשובה שע"ז ירבו זכויותנו. ועוד ביאר, כי הווידוי הוא מצוות עשה מדאורייתא, ואם כן צריך לקיים מצוה זו בשמחה ככל מצוות התורה...

סד. הנה המנהג להכות באגרופו על הלב בשעה שאומר הווידוי, וב'אגרת הטיול' (חלק הרמז אות יט) להגאון רבי חיים בן רבי בצלאל מפרידברג (אחי המהר"ל), מבאר בדרך הלצה הטעם שמכים דווקא באגרופ, על פי הכתוב (דברים יז ז) 'יד העדים תהיה בו בראשונה', והלא אמרו בספרי (פר' האזינו סי' שז) 'כשאדם נפטר מן העולם, באים כל מעשיו ונפטרטים לפניו ואומרים לו כך עשית פלוני, והוא אומר הן, והוא אומר לו חתום שנאמר (איוב לו ז) 'ביד כל אדם יחתום', נמצא שהיד הוא העד, ולכן עליו להעניש את האדם תחילה.

סה. ה'משך חכמה' (לא יז) מוכיח, שווידוי הוא עיקר מצות תשובה, שהרי אין לומר שעיקר התשובה היא עזיבת החטא, דהא גם בלא תשובה אסור לחטוא מכאן ולהבא, ואם כן מה הועילה לו מצות תשובה במה שמקבל על עצמו דבר שהוא מושבע ועומד עליו מהר סיני, אלא ודאי עיקר התשובה הוא הווידוי מעומק הלב על מה שחטא.

סו. ענין מחילת העוונות מבאר הגה"ק המהר"ל זי"ע ('נתיבות עולם', נתיב התשובה פ"א) במשל לראובן שעשה עוולה גדולה לשמעון, ומדינא יש לשמעון תרעומת עליו על שהתנהג כנגדו שלא ביושר, ואעפ"כ כאשר יבוא ראובן לפני שמעון ויבכה ויתחנן שיסלח לו על פשעו, ודבריו יהיו נכרים כ'דברי אמת', שבאמת הנו מתחרט על מעשיו, הרי לא יהא שמעון אכזרי אלא יתרצה לסלוח לראובן על מה שעשה כנגדו, וכ"ש שבשר ודם המכיר בחטאו ומבקש מבעל הרחמים שיסלח לו תקובל בקשתו.

ומוסיף עוד, שכשם שבשר ודם נופל לפני רגלי חברו בקירוב מקום ומבקש ממנו מחילה, כן נמי נדמה האדם שמתוודה ומבקש מהקב"ה שיסלח לו, וכיון שהוא נמצא אצלו יתב"ש בקרבת מקום כביכול, על כן אין המקטרגים יכולים להשטין עליו, שהרי הקב"ה מחסה וסוכה עליו בעת הזאת, ואין לך שמירה טובה יותר מזו.

סז. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע המשיל את הדבר לאחד הלווה מעות מרעהו, אם כשיבוא המלווה לתבוע את חובו, ידחה ויאמר לו הנה המתן לי עוד יום ויומיים, שבוע או שבועיים, אזי יחכה לו. אך באם יטען כנגדו איני יודע מה אתה סח לא היו דברים מעולם, תיכף ומיד יתפסהו הלה ויוליכו אל בית הדין למשפט על הכחשתו. זהו ביאור הכתוב (ירמיה ב לב) 'הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי' כי האומר לא חטאתי הרי מיד יבוא במשפט לפני מרן דבשמיא. אמנם אם יודה האדם על חטאו, אזי מודה ועוזב ירוחם.

רגע שסובל העיניו^{סח}, ובוראי מי שתקועה בלבו אהבת הבורא יתב"ש ויתעלה חשקו ורצונו שיתארך היום הצום הקדוש הזה כפלי כפלים, בכדי שיקיים בכל רגע בצער העיניו מצות עשה מן התורה שצוה לו יוצרו ובוראו יתב"ש ויתעלה^{סט}.

בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה
איתא בספה"ק 'זרע קודש' (לעיו"ב, ובעוד ספרים), וכבר כתב בן בסידור האר"י, שנעילה הוא מלשון נעל י-ה - והוא מורה על כך שבאותו זמן הקב"ה מתייחד עם בני ישראל בלחוד 'ולא יתערב זר'.

סח. הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע החמיר מאד בתענית של יום כיפור, ולא התיר את האכילה כי אם בשעת הדחק במקום פיקוח נפש ממש, והיה אומר שמאחר שכתוב בתורה שצריך להתענות ביום זה הרי שמצד דרך הטבע הצום והעיניו מזין את הגוף בדרך הטבע, לכן אין צורך להקל בכך, ואמר עוד, שהתענית ביוה"כ"פ מסוגלת לאריכות ימים כי היא מזינה ומרפאה את כל אברי האדם.

פשיטא, דהני מילי היכי דליכא הוראה מרב מוסמך ומורה צדק המתיר לו אכילתו, כי אז מחויב החולה לאכול משום (דברים ד טו) 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', וכמו שכלל ישראל מצווה מן התורה להתענות ולצום כן מצוה על החולה לאכול ולשתות כדי להחיות את נפשו.

ונעתיק מכתב קודש שכתב הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע לחתנו (הובא בסוף הספר בחלק המועדים) אבל כאשר יום הכפורים ממשמש ובא, הנני להזהירך מאוד לבל תצדק הרבה בדבר הצום, וכפי אשר יאמר לך הד"ר כן תשמור לעשות אם יאמרו שדי פחות מכשיעור היינו פחות מחצי ביצה בתוך שמונה מינוט, אך באם יאמרו שגם זה לא יספיק, חלילה לך להחמיר. כי מי שציוה לצום ביום הכפורים הוא ציוה לשמוע לרופא ושלא לצום. ואל תחשוב שאין להתיר אלא לחולה שיש בו סכנה לשעתו, חלילה, אלא אפילו לספק ספיקא - כי אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, ואפילו לזמן מרובה שאין האדם יכול להחמיר. וכן אמרו ז"ל (יומא פג.) אפילו החולה אומר אין צריך והרופא אומר צריך שומעין לרופא, ואפילו החולה הוא חכם בטבעיות ויודע לשער בשל אחרים, ואפילו הוא עצמו מומחה, אין שומעין לו.

וכן בענין התפילה, ידוע שהש"ץ מוציא הנך דאניסי ואפילו עם שבשדות, וחשוב כמו שמתפללים בעצמם. ואם כן אם יצוה עליך הד"ר שלא תתפלל, ואתה אנוס בדבר - הש"ץ מוציאך, ולא דוקא הש"ץ דעירך אלא אפילו הש"ץ דסוף העולם, וא"כ בזה יפה כח היוצא ע"י הש"ץ, כי אי אפשר דליכא חד בסוף העולם היודע להתפלל יותר מש"ץ דעירך, והוא הוא המוציאך יד"ח.

ובכן, אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך, וידוע שפסוק זה הוא בת קול שיצאה בימי שלמה על שאכלו ביום הכפורים בבנין הבית (עיי במדב"ר פי"ז ב').

כה אמר פעם הגה"ק החזון איש זי"ע לחולה שנצטווה לאכול ביום כיפור ואמר יש לי כאב לב מכך שלא אוכל לצום השיבו החזון"א מעולם לא שמעתי על מי שיש לו כאב לב מכך שצריך לעשות ברית מילה ביום השבת (מעשה איש ח"ד קסג).

וכך כתב הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע 'זכרתי בעת שאאמור' זצ"ל היה חולה, והלכנו במבוכה פן לא ירצה לאכול ביוה"כ"פ, אמנם הוא ז"ל בגודל צדקתו היה זריז בדבר, ותיכף אחרי 'כל נדרי' מיהר וציוה ליתן לו לאכול כפי שהיה צריך, ואמר בזה הלשון הריני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי כפי שאמרו חז"ל, ואכל בשמחה יתירה, כמעט לא ראינו שמחה כזאת רק בעת אכילת מצה ונטילת לולב' (נדפס בספר לקט אמ"ק ח"ה עמו' קפא).

סט. מן הראוי לעיין שם בכל דבריו הקדושים, שמאריך בכוונת העיניו ובקדושת היום כי הוא נורא ואיום, ומנהמת לבו הטהור מלהיב את לב הקורא להתכוון כראוי לקראת יום זה.

פעם קרא הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע לשנים ממקורביו, וציוה עליהם להפיץ את דברי ה'יסוד ושורש העבודה' אלו, מה שלא הורגל בכגון דא, ויצא מגדרו בראותו גודל התועלת שבקריאת הדברים.

ע. הרה"ק מסאטמאר זי"ע היה נוהג בכל שנה לעלות על ציונו הק' של הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאליב זי"ע ביומא דהילולא דיליה (ז' אדר), ותמיד הגיע אל חלקת מחוקק ספון לקראת ערב סמוך לזמן השקיעה, שנה אחת הקדים לבוא לקאליב כבר בשעות הבוקר בעוד היום גדול, אך לא פקד את ה'ציון' אלא לעת ערב, שאלו משמשו מה ראה על ככה לבוא דווקא כי ינטו צללי ערב ובפרט שכבר שהה בעיר והיה בידו סיפק להגיע מקודם, נענה לו הרה"ק ואמר שבנוהג שבעולם ביום היריד 'אין די לעצטע מינוט'ן כאפט מען מציאות' (ברגעים האחרונים מוצאים מציאות גדולות...) ונתכוון לומר בדבריו שעיקר התעוררות הרחמים הוא דווקא בעת נעילת שער כי פנה יום.

חידוש נפלא חידש ה'תרומת הדשן' (סימן רעה) 'במוצאי יוה"כ, אין הדין והבימה מסתלקים עד שישלימו ישראל סדריהם, ואע"ג דכבר פנה היום ותוספות יוה"כ אינו אלא עשה, אלא חביבים ישראל לפני המקום, דהקב"ה מנהיג ב"ד של מעלה אחר סדריהם, לכן כל זמן שהאדם מתפלל תפילת נעילה יכול עדיין לקרוע שערי רחמים אע"פ שכבר ירד הלילה.

אם אתה משמח את שלי - להיות טוב ומיטיב כהנהגה ליו"ט הזמן גרמא להרבות בצדקה וחסד, אם בצדקת ממון, אם בצדקת הוויתור - תן לו משלך ע"ד. וכך הובא ב'שערי תשובה' (או"ח תרכה) בשם 'אור צדיקים' להר"מ

כתב הרמח"ל ב'קיצור הכוונות' (עבודת יום כפורים לתפילת נעילה), שביד כל אחד להגיע בעת בזאת להיות כאדם הראשון קודם החטא, כיצור כפיו של הקב"ה מרם שנפגע בחטא ע"א.

כתב ה'רוקח' (סימן ריו, הל' יוה"כ) 'לעת ערב חותם הקב"ה, ועומדים כל צבא מרום, אלו מיימינים ואלו משמאלים, ואז כל הנשמות עומדות לפני הכסא להליין, ועומדים שני מלאכים על גלגלי רוח, זה כנפיו מסוף העולם ועד סופו וזה כנפיו כמלא עולם, אחד סופר וחותר למיתה ואחד לחיים, והקב"ה חותם אמת וכו' ע"כ, ועד עת החיתום יכול היחיד לשוב, אם ישבר לבו" בתשובה שלמה מתקבלת.

הנה מצינו ביונה הנביא שביקש מה'מלחים' ומרב החובל 'שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם' (יונה א ח), והקשה הגה"צ רבי לייב חסמן ה'משגיח' דישיבת חברון, לשם מה הוסיף יונה לומר 'שאוני', והרי די היה באומרו הטילוני אל הים, ומדוע נכתבה תיבה זו, אלא שיונה רצה שישאו אותו כדי לדחות את זריקתו אל הים בעוד רגע אחד, כי אין ערוך לרגע אחד של חיים, בו ניתן עדיין להרהר בתשובה, ויש קונה עולמו ברגע אחד (הובא במשחת שמן בראשית עמוד ס'). והדברים נוקבים ללמד על חשיבותו של כל רגע בו ניתן לקנות אוצרות מלכים, ולעניינו יאמר אודות הרגעים האחרונים של האי יומא, לאחוז בהם ולנצלם כראוי וכנכון.

עא. ואולי אף בכלל זה, שבידו לבטל מעליו כל היסורים ומרעין בישין שנגזרו עליו, כי לאחר חטא עץ הדעת נתפזרו הניצוצות בכל העניינים הגשמיים, וכל יושבי תבל בכל הדורות צריכים לתקן חטא זה ולהחזיר הכל לשורשם, וגם תכלית היסורים 'קול יעקב נוהם מתהומותיך, איש איש נגעו ומכאובו' הכל הוא כדי לתקן את הניצוצות במקום עליון, ואם זוכה האדם להיות במצב של קודם החטא משמעו שיכול להסיר מעליו כל מיני פגעין ומרעין בישין, ונעשה כאדם הראשון קודם החטא, ומראשית כזאת הודעת ומלפנים אותה גילית, שביד כל אחד להיות כמו בתחילת הבריאה.

עב. נוראות מצינו בדברי ה'משך חכמה' (וילך ד"ה שובה) שאף שאמרו חז"ל (יומא פו.) 'מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר', אבל בעת 'נעילה' ניתן לכפר גם על חילול ה', ומבאר טעמו של דבר, כי מלכותא דרקינא כעין מלכותא דארעא, וכמו שבארץ מתחת יש שופטים העומדים לשפוט, ומעליהם שופטים נכבדים יותר, ופעמים שמטים לכף זכות מחמת סיבה שהיא, אך מי הוא שיהיה למחול למי שפגע בכבוד המלך, כך גם בשמים ממעל, כל צבא מרום ושרפי מעלה היושבים בב"ד של מעלה אין בידם למחול על חילול ה' ח"ו, אמנם בשעת נעילה, כשהקב"ה חותם את הדין, הרי הוא דן יחידי (ירושלמי ריש סנהדרין), ואז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו אחרי גודל הבכי והחרטה, כי אם הוא ימחול על כבודו מי יאמר אליו מה תעשה (ועיי"ש שמאריך בזה).

עג. וכמו שזעק פעם הרה"ק מסאטמאר זי"ע בדרשתו קודם כל נדרי, כל השערים פתוחים עתה, אבל השער הראשון המוליך ומביא אליהם עדיין סגור - והם שערי הלב...

אולם על ידי קבלה טובה יוכל למנוע נעילת השערים, משל למה הדבר דומה למי שעומד בשערי הבית ועמדו השומרים לסגור ולנעול בפניו את הדלת, מה עשה, דחף רגלו לפנים הבית ובזה נמנע מהשומרים מלנעול את הדלת בפניו, ויכנס האיש הביתה, כך נמי, על ידי הקבלה נשאר רושם מהיום וא"א לסגור.

עד. סיפור נפלא שמעתי מפי בעלי המעשה, שאפשר ללמוד ממנו מעלת הווטרנות המצלת ממיתה משונה, ומעשה שהיה כך היה באחד מיקירי קרתא דשופריא מיושבי ירושלים של מעלה, איש נכבד בעל משפחה אשר משפחתו גדלה בליהע"ר, וכבר נעשה צר המקום לשבת בסוכה הקטנה שבנה מדי שנה על מרפסת ביתם, לכן החליטו הילדים לבנות סוכה רחבת ידיים למטה בחצר, ומן המחשבה למעשה - קנו דפנות לסוכה במידות מדויקות כדי צרכם,

פאפר"ש זצ"ל, 'יש להרבות בצדקה ערב סוכות' ע"ה, וכתב ב'סוד ושורש העבודה' (פ"ב) 'הנה זה היום של ומוה"ר חיים ויטאל זצ"ל היה מחלק הקופה לעניים ערב סוכות, הרי הוא בכי יתן איש אשר ידבנו לעשות צדקה כי רבה היא מאד ביום בזה ע"ה, וגם הוא ערב סוכות'.

ובמשך שעות טרחו ועמלו בעבודת הקודש לבנות את הסוכה על הצד היותר טוב, וכאשר הכל על מקומו עמד בשלום, דפק אחד השכנים על דלת ביתם, והודיע להם, שחלק מן הסוכה נבנה בשטח שבו הוא מחנה את רכבו, ולכן הוא דורש שיסלקו את הסוכה ויבנוה במקום אחר, שמעו הלה את בקשתו וניסה להסביר לו את גודל היגיעה שכבר טרחו בבניינה, ועל כן יוותר נא ויניח להעמיד שם את הסוכה למשך שמונת ימי החג, אך הלה אטם את אזניו משמוע, והודיע נחרצות שאדם אוסר את שלו והוא אינו מרשה להם לבנות את הסוכה בשום פנים ואופן. כאשר קיבלו הבנים את הבשורה הלא טובה, התחילו לבעוס על השכן שיש בו מדת סדום, וכי מה איכפת לו להשים את רכבו במשך שמונת ימי החג במקום אחר, וגם טרחו להוכיח שאותו מקום אינו שייך לו מדינא ע"פ כללי דחושן משפט, ולכל השכנים חלק במקום זה, וכיוצא באמתלאות אלו ניסו לשכנע את אביהם שלא ישגיח בדברי השכן הרע, אולם האב שצדיק היה הגיד לבניו בשפה ברורה, שבשום אופן אינו מסכים לשבת בסוכה הגורמת צער ועגמת נפש ליהודי, ועליהם לסתור את הסוכה ולהעמידה במקום אחר. בלית ברירה טרחו הילדים פעם שניה, ובנו שוב את הסוכה לשביעת רצונו של השכן.

במוצאי יו"ט ראשון של סוכות באמצע הלילה, נשמעו לפתע חבטות עזות מחוץ לסוכתם ששכנה למטה בחצר, מתוך בהלה קמו כולם משנתם והנה המה רואים שלש אבנים גדולות (הנהוג לחפות בהם את הבנינים בירושלים) שנפלו מקומה גבוהה של הבנין אל המקום שהחנה שם השכן את רכבו אשר נופץ לרסיסי רסיסים מן האבנים, ואלמלא היו מעבירים את הסוכה למקום האחר והיו ישנים באותו מקום, היתה סכנה גדולה נשקפת לחייהם, וספק גדול אם היו יוצאים משם חיים וקיימים, הרי שעל ידי שהעביר על מידותיו לפנים משורת הדין ניצלו בניו ממיתה לחיים. ע"ה. גם יש להיזהר ביותר לגמול 'צדקה וחסד' עם בני ביתו... ושלא יהיה כאותם הגומלים חסדים לכל העולם חוץ מתוך ביתם פנימה. מספרים על אחד הצדיקים, שראה תלמיד שהיה מחפש ותר שעות ארוכות אחר אתרוג מהודר בערב חג הסוכות שחל בשבת (כמו בהאי שתא), ולא ידך גיסא לא הקפיד לקיים חובת היום שאמרו (פסחים קט). 'חייב אדם לשמח בניו ובניו ביתו ברגל'... (עיי' בשו"ע או"ח תקכ"ב, כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו), לפיכך ניגש אליו והעיר לו 'אתה עסוק במצווה דרבנן (דלולב ביו"ט ראשון של חג אינו דוחה שבת, ובשאר הימים נטילתו מדרבנן זכר למקדש), מדוע לא תעסוק לכה"פ כיו"ב בקיום המצווה מן התורה...'.

ודברי תורה צריכים חיזוק בימי ערב החג כשהטרדות מצויות שלא לבוא לידי כעס ומחלוקת ח"ו. וכבר היה מעשה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בזקנותו לאחר שנשא את זיווגו השני, שבנה את סוכתו בעמל רב ככל דקדוקיה והלכותיה, אולם כאשר ראתה הרבנית את הסוכה אמרה לו לפי תומה, שלדעתה עדיף טפי לבנות הסוכה בקצה השני של החצר, ויהי כשמוע את דבריה הלך תיכף ופירק את הסוכה ובנאה במקום אשר היא קבעה, אך כאשר ראתה את הסוכה במשכנה החדש, חזרה בה והודתה שהצדק עמו, וראוי יותר לבנותה במקום שהיתה בתחילה, ותיכף הלך ה'חפץ חיים' בניחותא ופירק את הסוכה ובנאה בפעם השלישית כאילו לא אירע דבר ובלי אומר ודברים. ע"ה. וכמו שמפורסם על הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע שפיזר ונתן לאביונים סכומים עצומים בערב סוכות, ואף שבכל השנה היה מרבה לתת מתנות גדולות לצדקה, ביותר היה מפזר כסף רב בימים אלו לאין שיעור, וכבר אמר בקדושתו, שאין לך 'נוי סוכה' יותר מן הצדקה שמחלקים בערב סוכות.

ונתנו צדיקים רמז בדבר, כי הנה שיעור סוכה כשרה הוא שתי דפנות העשויות כהלכתן ושלישית אפילו טפח, וכלומר, ששתי דפנות יהיו במשך שבעה טפחים בגובה עשרה, והשלישית תהא טפח בגובה עשרה, צא וחשוב מניין הטפחים שיש בדפנות הסוכה, והרי לך ק"נ טפחים (כל דופן הוא שבעים, והשלישית היא עשר), ועוד שיעור הסכך הוא שבעה על שבעה דהיינו מ"ט, סך הכל עולה למנין קצ"ט טפחים שהם כמניין 'צדקה'.

הרה"ק רבי מרדכי מנעשכ"ז זי"ע היה חוסך במשך כל השנה פרוטה לפרוטה כדי שיוכל לקנות אתרוג מהודר, פעם אחת בדרכו לקנות את ה'אתרוג', פגש ביהודי פשוט הבוכה מאין הפוגות, וכה היו דבריו, הנה, לפרנסתי הנני משמש כ'בעל עגלה' המעביר חפצים וחבילות ממקום למקום, ועתה מת עלי ה'סוס' בפתע פתאום ונשבר מטה לחמי, בירר הרה"ק לכמה מעות הוא צריך בכדי לקנות סוס חדש, נקב הכפרי בסכום גדול העולה כמעט כאותו

זמן אסיפה לאסוף הביתה על כל ימי החג להזמין עוד כתב (פ"א) אחי ורעי קדושי ה' ידידי עליון ולארח עניים מהוגנים בני תורה על שולחנו, והם חלק ואהובי נפשי, הביטו אל שיעור חשיבתם של מקיימי מצוה זו, אלו הן הנוחלין ומנחילים הנאולה ה' אושפיזין קדישין'.

הסכום שהכין עבור האתרוג, ללא אומר ודברים הוציא את כל צרור כספו מכיסו והושיטו לידי האיש, ובפרוטות שנשארו לו קנה אתרוג כשר בדיעבד, ובשמחה רבה הלך לביתו כשהוא מספר בהתרגשות לבני משפחתו כולם יברכו ביום טוב על אתרוג מהודר, ואילו אנחנו נברך על סוס מהודר....

כאותו מעשה היה גם אצל השרף רבי אורי מסטרליסק זי"ע, ובחג הסוכות שחרית התפלל ה'שרף' אצל הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, והרגיש הרבי ר' אלימלך שריח גן עדן נודף מהאתרוג שלו, וניגש אליו ושאלו איך זכה לכך, בלית ברירה סיפר את כל אותו המאורע, והסכים עמו הרבי ר' אלימלך, שמחמת מצוה גדולה זו זכה שגם אתרוג פשוט (כשר בדיעבד) יריח בריח של גן עדן.

בימים שבין יוה"כ לסוכות ישב הגה"צ גאב"ד טעפליק זצ"ל במעונו אשר בירושלים עיה"ק, והשיב לשואליו דבר בכשרות ארבעת המינים, באחד הימים נודע לו על כמה משפחות עניות שאין להן מעות עבור צרכי החג, ומאז ביקש מכל מי שבא למעונו שיתן מנדבת לבו עבור העניים, בין הבאים היה איש אחד שהתנצל לפניו, שגם מצבו דחוק מאד, ועדיין לא השיג כסף כדי לקנות ארבעה מינים, ואיך יוכל לתת לאחרים כאשר אין לו כדי סיפוקו, והלא חייך קודמין, נענה הגה"צ מטעפליק ואמר אם מחסורך הוא רק 'ארבעת המינים' עדיין עליך לפזר מממונך לעניים, כי ארבעת המינים תוכל ליטול משל אחרים במתנה על מנת להחזיר, אבל, אותה משפחה ענייה שלא יהיה לה דגים ובשר לחג, ובדחקם יוזילו דמעה אחת מחמת מצבם הדל, אזי עלולה דמעה זו לעורר קטרוגים נוראים בשמי מרומים ח"ו, ויצטרכו להרבה רחמים וחסדים כדי להמתיק את הקטרוג....

ואכן, נאים הדברים למי שאמרם, כי בדידיה הוה עובדא, שביקש פעם ביום ראשון של סוכות מאחד המתפללים עמו שיתן לו את הארבעה מינים ב'מתנה על מנת להחזיר' כדי שיוכל לצאת בהם ידי חובתו. לאחר בירור הדבר נתברר, שבערב סוכות היה לו אתרוג מהודר ביותר, אך אז הגיע לאזנו קול יללה הבוקע ועולה מביתה של שכנתו הקרובה אליו, משדפק על דלת ביתם לשמוע מה קרה, נודע לו, שהילד הקטן הפיל בטעות את האתרוג של אביו חורגו, והאם ובנה חוששים מאד מתגובת האב שבודאי יתרגז עליו ויענישו עונש חמור, ויהי כשמוע הגה"צ מטעפליק את צרתה חזר לביתו ונטל את האתרוג שלו והושיטו להם, כשהוא מורה להם להודיע לאביהם, שהרב ביקר בביתם וראה את האתרוג שלו, וקבע שאינו ראוי לברכה, על כן מסר לו אתרוג אחר כדי שיוכל לצאת ידי חובתו למהדרין. ועל כגון זה נאמר 'אתרוג כנגד הלב', כי ביותר חפץ הקב"ה בלב טהור, ומידות טובות כאלו עולות עשרת מונים מנטילת לולב ואתרוג נקי ומהודר ללא כתמים.

עובדא נפלאה מסופר על הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (הח"ח חיי ופעלו חלק ג' עמ' תתקכב), בעת המלחמה בגלותו בסובבסק שברוסיה, לא היה ניתן להשיג אתרוגים, רק ל'חפץ חיים' הובא אתרוג מהשנה שעברה, שבאין ברירה יצא בו ידי חובת ארבעת המינים. ויהי לפלא בעיני מקורביו, שבבוקר בירך על 'ארבעת המינים' ואילו לנענועים בשעת הלל לא אבה להשתמש בהם, ונמוקו. שהרי בזה ייגרם צער וחלישות הדעת - לרבים ממפתללי בית הכנסת, אשר נפשם כלתה מהשתוקקות לערוך מנהג הנענועים ואין לאל ידם עשות כן, והרי ענין צער וחלישות דעת נוגע לעשין ולאויין, בעוד שנענועים אינם אלא מנהג, לו יהי מנהג עתיק ומקודש. 'ובכן, יתכן בלי נענועים'...

מסופר על הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שכמה וכמה מחסידיו שלחו לו אתרוגים, והתיישב הרה"ק לבחון את האתרוגים, ובחר באתרוג שלא היה המהודר ביותר מבין כל האתרוגים, והסביר, כי אתרוג זה נשלח על ידי אלמנה אחת שבעלה היה רגיל לשלוח לו מדי שנה בשנה, ויודע הוא כי אם יטול לעצמו את האתרוג שנשלח על ידה בודאי תשמח עד מאוד... והיינו שבודאי הקפיד הבית ישראל להדר במצוות, אלא שהיה עדיף לו להדר ב'לב אלמנה ארנין' מאשר להדר ב'אתרוג'...

פעם הלך אחד מגאוני בית בריסק הנודעים בדקדוקי המצוות בימים אלו שבין יוה"כ לסוכות ברחוב העיר, והבחין אחד ממכריו שהינו טרוד, שאלו, וכי עדיין לא מצאת ד' מינים מהודרים כאוות נפשך שבגין כך אינך רגוע, השיב אותו גאון, אכן כך הוא הדבר, אך אין כוונתי לד' מינים - אתרוג לולב הדס וערבה, אלא לד' מינים אחרים שעליהם נאמר (דברים טז יד) 'ושמחת בחגך וכו' והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך'... ר"ל, שעדיין לא קיים מצוה זו של 'אם אתה משמח את שלי' בתכלית ההידור והדקדוק.

ובן כתב השל"ה הקדוש (מס' סוכה נר מצוה ח) 'כללו של דבר, שיזמין האדם תחלה בפיו לצדיקים הנזכרים (היינו האושפזין), ואחר כך יתן חלקם להעניים היושבים סביב שלחנו, ואם אין לו סביב שולחנו, אזי ישלח לעניים לביתם, כי זה חלקם הראוי להם.

אבינו מלכנו יחוס וירחם עלינו ויזכנו לשוב בתשובה שלימה, ובזכות זה נזכה לגאולה שלימה, לרפואה שלימה בבריאות הגוף והנפש, בני מעלי חיי אריכי ומוזני רוויחי, ונחתם כולנו לחיים טובים ולשלום.

והחירות לו ולבניו אחריו לדורות עולם, וכבוד ה' חופף עליו כל היום, והוא יושב בצל סוכה וקדושי משכני עליון - האבות הקדושים באים להתלונן עמו בצל סוכה, והם שמחים עמו כשנותן אז מלחמו לדלים אביונים הגונים בעלי תורה, ועניים מרודים יביא ויאסף אותם הביתה והם יקחו חלקם של הני אושפזין עלאין קידישין, ומברכתם יבורך גבר ה' שבעה ברכות, ואיך לא יתלהב ויחם לבבו אל הזהירות והשמירה מעולה בזה מאד מאד.

ישקו העדרים

דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב

איתא ב'מדרש' (ילקוט שמעוני ישעיה תקח) משל לגביר אשר הלך ביער והזמינו שומר היער - איש פשוט והמוני המכונה 'בורגני' להתאכסן בביתו, אך הגביר לא נענה להזמנתו כי הרגיש בזה זלזול בכבודו, והשיב אין דרך הגביר ללון אצל הבורגני. למעשה נתעכב הגביר ביער עד ששקעה החמה, נבעת הגביר וגבר פחדו עד מאד בהיות היער מקום סכנת חיות רעות, וכדכתיב (תהילים קד כ) 'תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חייתו יער', לכן בלית ברירה חזר לבית השומר והקיש על הדלת מתוך צעקה הניחו לי ללון אצלכם עד אור הבוקר, אז השיב הלה את פניו ריקם, באמרו אין דרך הבורגני לפתוח דלתו בלילה... כך הקב"ה אומר לישראל דרשו ה' בהמצאו... עכ"ל, היינו שנדרוש את ה' כל עוד שהוא ממציא עצמו אלינו נתפוס בידי המושטות אלינו ונכנס להיכלו.

וכע"ז יש ללמוד מהא דאיתא בגמ' (ברכות ז.) על הכתוב (שמות לג כ) 'ויאמר לא תוכל לראות את פני, תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה, כך אמר לו הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני אני רוצה' (שכשרצה הקב"ה להיראות לפני משה בעמדו בסנה לא רצה משה לראות אלא הסתיר פניו, ועל כן כשביקש הראני נא את כבודך לא רצה הקב"ה להראות לו). ומכאן נבין ונשכיל עד כמה עלינו לשוב אליו בעוד שהוא אומר לכם דרשוני, שלא נבוא ח"ו למצב שיאמרו לנו כשרציתי לא רצית... אף שללא כל ספק הקב"ה מקבל תשובת ותפילת כל יהודי בכל עת ושעה, מ"מ לימוד יש כאן לדידן לנצל כראוי 'דבר בעתו'.

סיפר אב"ד קראסנא שליט"א, מעשה בילד יהודי מתושבי בני ברק שלדאבון לב החל לחוש בעיניו ואט אט איבד את ראייתו, בצר להם פנו ההורים לרופאים ידועים ופחות ידועים, הללו שלחו להכא ולהתם, עד שהגיעו לעסקני עולם, ונמצא שרק רופא אחד יחיד ומיוחד הדר במדינת טעקסס שבגולה יש בידו דרכי רפואה להביא מזור לעיני הילד ע"י ניתוח, אחר השתדלויות קיבלו תור לניתוח בעוד כחמשה חדשים, והגם שהיה נראה כי הדבר דחוף עד מאד, אך מה יעשו...

בין כך ובין כך, נערכו בארה"ק כמה ימי עיון ל60 רופאים מרחבי העולם, וביניהם הגיע לארה"ק גם אותו רופא מומחה ממדינת טעקסס, ימי העיון היו אמורים להימשך במשך ג' ימים, אך למעשה, באמצען אירע איזה אונס גדול למארגן ונגמרו האסיפות אחרי יום ומחצה.

מכיוון שנשארו הרופאים בארה"ק עוד יום ומחצה מבלי מעש, סידרו להם ביקורים בבני ברק, תחילה היו בישיבת פוניבז, משם נלקחו לראות איזה גמ"ח גדול מאד - ורצו להראותם בזה את גודל כח החסדים בקרב בני ישראל, איך שמתנהל

ישקו העדרים

גמ"ח ענק, ומלווה כספים בסכומים אדירים ללא כל ריבית כלל, מיודענו הרופא מטעקסעס נתפעל עד מאד מכך, וגמר אומר בלבו לקיים אף הוא איזה 'חסד' גדול, למעלה מדרכו וטבעו, בתוך כך נזכר כי הוא שוהה כעת בעי"ת בני ברק, ושם נמצא ילד הממתין ל'חסדיו' שינתח אותו במדינתו בעוד כחמשה חדשים, הבה נגמול עמו חסד, ואנתח אותו כאן ועתה, מיד נדבר עם עסקנים, הללו סידרו לו חדר ניתוח בביה"ח 'מעייני הישועה' אשר בבני ברק, על אתר בירר הרופא אצל ה'מזכיר' ("ע"ע) שלו, והלה נתן לו כתובת (אדרעס) של הילד החולה בעיניו, ואכן, **עלה הרופא בגפו, ודפק בבית הילד**, הילד בעצמו פתח את הדלת, שאל הרופא, שמא אוכל לדבר עם אביך, ענה הילד אבי ישן כעת, אמר לו הרופא מהר נא להקיצו משנתו ולהעירו מתרדמתו, אמור לו שהרופא הגדול עומד על פתח ביתו, ויעש כן הילד, אך האב, קרא אליו מתוך שנתו, **מה רופא, מי רופא, הנח לי להמשיך בשינתי**, שב הילד ומסר לרופא את דברי אביו, ביקשו הרופא שאעפ"כ ישוב להעיר את אביו, אך הדבר נשנה כמה פעמים, עד שרופא ראה שאין אל מי לדבר, וגם נתגנבה בלבו מחשבה, הנה אנכי יוצא מגדרי בכדי לעזור להם, והם אינם רוצים לקבל טובתי, פסע לאחוריו 'עושה שלום' וחזר לביתו...

אחרי כמה ימים פגש העסקן שבבני ברק את האב, ובירר אצלו מה שלום בנו, כיצד הוא חוזר אל עצמו אחרי הניתוח... והאב - אינו יודע מה הוא סח, הניתוח יתבצע בעוד כחמש חדשים, תמה העסקן, וכי לא הלכתם למעייני הישועה, כאשר באיתערותא דלעילא פנה הרופא בעצמו שנסדר לו את ה'חדר ניתוח' בכדי לבצע את הניתוח כעת וכאן בבני ברק... ואכן, למעשה הניתוח התבצע רק לאחר חמש חדשים, ועלה לאב בסך חצי מיליון דולר...

וזהו 'פירוש חי' למה שחז"ל לימדו אותנו, בקרא 'דרשו ה' בהמצאו' שקאי על עשרת ימי תשובה (ר"ה יח): וברש"י קודם גזר דין בעוד שהוא אומר לכם דרשוני, כי אם היה האב ניעור משנתו **בשעה ששיחר הרופא אל פתחו**, היה מקבל את הניתוח ללא כל תמורה ומיד. אמנם, מאחר שלא שמע לו, ושקע בשנתו ה'עריבה', אכן סידרו לו ניתוח לאחר זמן, אבל כבר עלה לו חצי מיליון דולר עם קושי רב הכרוך בנסיעה לגולה, להשאיר את בני משפחתו לבד ולהיטלטל בדרכים וכו'.

אף לדידן, בל יאמר האיש, אכן שמעתי את ההכרזה 'דרשו ה' בהמצאו', וקאי הן על תשובה הן על תפילה, אבל **לא כעת, הנח לי, אחרי יו"ט נראה...** אחרי יו"ט נסדר את דרכי התשובה, לא ולא, אלא עתה, קודם גזר דין בעוד שהוא אומר לכם דרשוני - כאשר כביכול עומד בשערי ביתך, נסדר הענינים ונרוויח בכפלי כפליים, שנה טובה ומתוקה עם כל הפירושים והענינים!!

